

ALEX AND RINA

01

2009
ročník 61
40 Kč

čtenář

MĚSÍČNÍK PRO KNIHOVNY

OBSAH

- 3** _____ **Národní registr VŠKP a systém na odhalování plagiátů**
 > Jitka Brandejsová, Michal Brandejš, Miroslav Křipač,
 Jan Kasprzak
- 7** _____ **ROZHOVOR**
**Asociace knihoven vysokých škol již přes šest let
 zastupuje společné zájmy vysokoškolských knihoven**
 > Lenka Šimková, Iva Prochásková
- 11** _____ **Konference o digitalizaci a spolupráci** > Jiří Mika
- 14** _____ **Zajímavá historie Parlamentní knihovny
 České republiky – 2.** > Karel Sosna
- 18** _____ **KNIHOVNY A WEB 2.0**
Sdílení bez hranic > Jan Rylich
- 20** _____ **Co může nabídnout badatelům i knihovným oborová brána
 Umění a architektura (ART)** > Květa Hartmanová
- 25** _____ **Překlady z anglické a americké literatury po roce 1989**
 > Ladislav Nagy
- 31** _____ **Regionální systém KP-Win SQL** > Petr Štefan
- 33** _____ **Z KNIHOVEN**
- 36** _____ **RECENZE**
Zázračná anatomie komiksu > Jan Samohejl
- 38** _____ **SYLVA ŠIMSOVÁ ODPOVÍDÁ Z ANGLIE**
- 39** _____ **VYŠLO V KNIHOVNÁCH**
KNIHOVNA Z OBÁLKY
- 40** _____ **NOVINKY Z FONDU KNIHOVNY KNIHOVNICKÉ LITERATURY
 NÁRODNÍ KNIHOVNY ČR**
- _____ **ZÁKLADNÍ KAMENY NOVÉ BUDOVY
 NÁRODNÍ KNIHOVNY ČR ANEB NÁROD SOBĚ II – 24.**
 > Jaroslav Císař

Středočeský kraj

Vydává:

Středočeská vědecká knihovna v Kladně,
 příspěvková organizace Středočeského kraje,
 ul. Generála Klapálka 1641, 272 01 Kladno

Evid. č. časopisu MK ČR E 485

ISSN 0011-2321

Šéfredaktorka: Mgr. Lenka Šimková

Redaktorka: Olga Vašková

Grafická úprava a sazba: Kateřina Bobková

Redakce a inzerce: Klementinum 190, 110 00 Praha 1,
 tel.: 224 941 159

e-mail: ctenar@svkkl.cz, redakcectenare@centrum.cz

Redakční rada:

PhDr. Jiřina Kádnerová (předsedkyně), Ing. Aleš Brožek,
 Ing. Jan Kaňka, PhDr. Šárka Kašpárková,
 PhDr. Ladislav Kurka, PhDr. Jan Meier, Ing. Jiří Mika,
 Mgr. Petra Miturová, Mgr. Alena Otrubová, Mgr. Jan Pěta,
 PaedDr. Vladislav Raška, PhDr. Vít Richter,
 PhDr. Vladimíra Švorcová, PhDr. Eva Žáková

Tisk: Serifa, Jinonická 80, 158 00 Praha 5

Distribuce:

Objednávky na předplatné přijímá
 redakce časopisu ČTENÁŘ: měsíčník pro knihovny
 Klementinum 190, 110 00 Praha 1, tel.: 224 941 159
 e-mail: ctenar@svkkl.cz, redakcectenare@centrum.cz,
 http://ctenar.svkkl.cz

Rozšiřují též společnosti holdingu PNS a.s. – drobný prodej.

Podávání novinových zásilek povoleno
 Ředitelstvím poštovní přepravy Praha
 čj. 1371/1994 ze dne 20. 6. 1994

Podávání novinových zásilek bylo povoleno
 Českou poštou, s.p. OZSeČ Ústí nad Labem,
 dne 21. 1. 1998, j.zn. P-327/98

Předplatné pro Slovensko:

Na rok 2009 objednávky přijímá redakce ČTENÁŘE
 (adresa viz výše)

Cena jednoho čísla 40 Kč, roční předplatné 460 Kč
 (dvojčíslo 60 Kč)

Časopis vychází s podporou dotace z programu MK ČR
 Knihovna 21. století

Vydavatel si vyhrazuje právo zveřejnit publikované
 materiály i na internetu.

Číslo odevzdáno k tisku 7. 1. 2009

Nevyžádané rukopisy se nevracejí.

FROM THE CONTENTS

- > National Theses and Dissertations System Register and the Plagiarism Detection System
*Jitka Brandejsová, Michal Brandejš, Miroslav Křipač,
 Jan Kasprzak* |3
- > INTERVIEW: Association of Libraries of Czech Universities – representing the common interests of university libraries for over six years *Lenka Šimková, Iva Prochásková* |7
- > Conference on digitization and collaboration *Jiří Mika* |11
- > The interesting history of the Parliamentary Library of the Czech Republic – 2 *Karel Sosna* |14
- > LIBRARIES AND THE WEB 2.0:
 Sharing without frontiers *Jan Rylich* |18
- > What the Art and Architecture (ART) subject gateway can offer researchers and libraries
Květa Hartmanová |20
- > Translations from British and American literature since 1989
Ladislav Nagy |25
- > KP-Win SQL regional system *Petr Štefan* |31
- > From the libraries |33
- > REVIEW: Miraculous anatomy of comics *Jan Samohejl* |36
- > Regular features

AUS DEM INHALT

- > Nationalregister des Hochschulsystems von Qualifikationsarbeiten und ein System für Enthüllung der Plagiate
*Jitka Brandejsová, Michal Brandejš, Miroslav Křipač,
 Jan Kasprzak* |3
- > GESPRÄCHT: Assoziation der Hochschulbibliotheken vertritt schon über sechs Jahre die Gemeininteressen der Hochschulbibliotheken *Lenka Šimková, Iva Prochásková* |7
- > Konferenz über Digitalisierung und Zusammenarbeit
Jiří Mika |11
- > Interessante Historie der Parlamentsbibliothek der Tschechischen Republik – 2 *Karel Sosna* |14
- > BIBLIOTHEKEN UND WEB 2.0:
 Grenzenlose Offenherzigkeit *Jan Rylich* |18
- > Was kann den Forschern und den Bibliotheken das Fachtor Kunst und Architektur anbieten?
Květa Hartmanová |20
- > Ausgewählte Übersetzungen aus der englischen und amerikanischen Literatur nach dem Jahre 1989
Ladislav Nagy |25
- > Regionalsystem KP-WinSQL *Petr Štefan* |31
- > Aus dem Bibliotheken |33
- > REZENSION: Wunderbare Anatomie der Comics
Jan Samohejl |36
- > Regelmäßige Spalten

Milí čtenáři, stejně jako na začátku loňského roku bych ráda i v prvním letošním čísle *Čtenáře* upozornila na některé novinky a změny, které jsme pro vás přichystali.

Již několik let je zvykem zvolit pro každý ročník našeho časopisu jedno téma, které je v různých podobách prezentováno na jeho obálkách po celý rok. Pro ten právě začínající jsme vybrali námět dosti hmatatelný, a opusťme si tak metaforickou vlnu, na které se nesl loňský ročník *Čtenáře*. Sáhli jsme po různých budovách, které v sobě skrývají knihovny všech typů. Architekturu knihoven jsme chtěli nejprve představit v určitém časovém či zeměpisném rozsahu, ale nakonec jsme se přiklonili k jedinému kritériu, a tím je zajímavost stavby. Výběr to byl nesnadný a zcela jistě subjektivní. Je totiž také určitou reakcí redakce na situaci kolem nové (ne)stavby Národní knihovny ČR. Není totiž lehké připravovat každý měsíc materiál o základních kamenech určených pro tuto budovu, číst optimistické vize a přání. Na druhou stranu si myslíme, že k dané situaci toho bylo napsáno poměrně mnoho, proto jsme zvolili jako odevzu právě ukázky zajímavých knihoven z celého světa, které někdy také nejsou zcela „typické, konvenční a bezproblémové“.

K obálce se z části váže i stránka na konci časopisu, kde knihovnu alespoň stručně představujeme a uvádíme některá fakta a zajímavosti s ní související. Druhou půlku této stránky zaplňuje nová rubrika zaměřená na publikace vydávané v knihovnách. Velmi uvítáme vaši spolupráci při její tvorbě. Celá stránka je v podstatě náhradou za rubriku *Ze světa*, která byla na přání autorky ukončena. Redakce v současné době hledá možné spolupracovníky pro její další naplnění.

Avizovaný zvýšený počet stránek jsme v lednu naplnili například tématem týkajícím se vysokoškolských knihoven. Pokračujeme v zajímavé historii Parlamentní knihovny ČR, přinášíme zprávu z konference Archivy, knihovny a muzea v digitálním světě 2008 a velmi zajímavou „komiksovou“ recenzi.

V novém roce hodně pohody a zajímavého čtení přeje

Lenka Šimková

☑ Svaz českých knihkupců a nakladatelů převzal záštitu nad **Cenou Jiřího Ortena** a její pořadatelství. Vyhlašuje proto její další ročník. Cena byla ustavena v roce 1986 a byla udělena již jedenadvacetkrát.

Cena Jiřího Ortena je spojena s finanční prémie a udílí se autorovi prozaického či básnického díla napsaného v českém jazyce. Autorovi nesmí být v době vydání díla více než třicet let. Autory a jejich díla mohou do soutěže nominovat nakladatelé, kteří dané dílo vydali nebo veřejné knihovny, redakce deníků a časopisů, rozhlasové a televizní stanice a instituce zabývající se podporou literatury a jejím šířením.

Podmínkou každé nominace je knižní vydání nominovaného díla během roku 2008. Uzávěrka všech nominací je **28. února 2009**. Přihlášená díla je třeba v pěti výtiscích spolu s přihláškou zaslat poštou na adresu Sekretariát SČKN, P. O. Box 177, 101 01 Praha 1 nebo osobně doručit do sekretariátu SČKN, Klementinum 190, 110 01 Praha 1.

Nový laureát Ceny Jiřího Ortena bude vyhlášen během mezinárodního knižního veletrhu *Svět knihy Praha 2009*.

☑ Výpravu do světa módy a oblékání středověké a raně novověké společnosti českých zemí nabízí výstava **Čas odložil svůj šat (Móda z rukopisů 11.–16. století)**, která je otevřena v Galerii Klementinum do **1. března 2009**.

NEUŠLO NÁM

☐ Dne 29. listopadu 2008 se uskutečnil téměř ve stovce veřejných knihoven 2. ročník celostátní akce **DEN PRO DĚTSKOU KNIHU**. Byl věnován nejen propagaci knih pro děti a čtení. Hlavní náplň – prodej knih pro děti – doplnila v knihovnách řada předvánočních soutěží, her a aktivit pro celou rodinu. Hlavní organizátorkou v děčínské knihovně, která Den pro dětskou knihu poprvé zorganizovala, byla i v roce 2008 paní Eva Kubšová z dětského oddělení. K průběhu akce se vrátíme v některém z příštích čísel *Čtenáře*.

Národní registr VŠKP a systém na odhalování plagiátů

JITKA BRANDEJSOVÁ > jibra@fi.muni.cz > MICHAL BRANDEJS > MIROSLAV KŘIPÁČ > JAN KASPRZAK

Téma plagiátorství nabízí mnoho základních a opakovaně i několik kontroverzních otázek. Položme si některé z nich i v našem článku, aniž bychom u všech museli dojít k jednoznačným řešením. Není ani tak cílem dát nesporné odpovědi, jako spíše posbírat a shrnout otázky, které slycháváme, a podívat se tak na problematiku plagiátorství z více stran. Hlavním cílem článku však zůstává téma uvedené v titulku, a tím je projekt Národního registru vysokoškolských kvalifikačních prací a systému na odhalování plagiátů.

CO JE PLAGIÁTORSTVÍ?

Definice z internetového slovníku cizích slov, kterou formuloval podle informací zde uvedených prof. PhDr. Rudolf Kohoutek, CSc., říká, že **plagiátorství** je *opisování, vydávání cizí práce za vlastní, neuvedení zdrojů ze kterých práce čerpá, publikování cizích výsledků výzkumu a vývoje bez uvedení pramenů. Plagiát je podvrh; úmyslná napodobenina vydávaná za vlastní dílo; umělecká nebo vědecká krádež*. Pro srovnání: *Wikipedia.org* nabízí zcela shodnou definici, tj. *plagiátorství je užití nebo blízká napodobenina jazyka a myšlenek jiného autora a jejich vydávání za své vlastní dílo*. Názor, že neexistuje jednoznačnost v definici plagiátů a volající po nápravě tohoto stavu, by se snad dal považovat za bezpředmětný a tyto iniciativy za zbytečné. Všem je jistě zcela jasné, že opsal-li člověk do svého díla cizí text, aniž by uvedl autora, je zcela jistě plagiátorem.

Těžší situace se může jevit u pojmu **self-plagiátorství** nebo **autoplagiátorství**, které představuje *opisování, kopírování výtvorů vlastní osoby či svých dřívějších prací, aniž by byly zmíněny* (definice je citována z internetového slovníku cizích slov). Je však vůbec možné opisování od sebe samého považovat za plagiátorství? Vždyť přece nepoškozujeme jiné autory a neporušujeme autorská práva. Znamená to, že toto počínání je „jen“ neetické? Chceme-li se těmto otázkám jednoznačně vyhnout, je na místě se rádně citovat.

JAKÉ JSOU PŘÍČINY PLAGIÁTORSTVÍ?

Zdroj *Wikipedia.org* zmiňuje, že v oblasti vědy, vzdělání a žurnalistiky má plagiátorství svoji historii již po staletí, ale vývoj internetu, kde se na webových stránkách objevují články v elektronické podobě, způsobil, že se kopírování cizích prací stalo mnohem jednodušším. Vše můžeme sdílet, odevšad můžeme čerpat, informace máme na dosah ruky a těžíme z těchto možností. V dobách dřívějších studií byly veškerými knížkami dostupnými ke studiu buď skripta nebo anglické publikace v jedné kopii a další informace se při zpracování vysokoškolské práce už očekávaly od studentů. V některých oborech je tomu tak dodneška. Nebylo to těžší, ale bylo to jiné. Jsme raději, když dnes můžeme pracovat s mnohem širším spektrem zdrojů. Ale možná právě proto je obtížnější čerpat a nevyužít přitom přesné interpretace, ba dokonce znění myšlenek. S tím je však potřeba se smířit a nemyslet si, že správnou cestou je články nezveřejňovat a neponechávat je volně dostupné v elektronické formě. To je trochu proti samotnému účelu vědy a vzdělání, jejichž výsledky by tu měly být pro všechny. Zejména utajování informací dává naopak příležitost podvodníkům a spekulantům, protože ti, budou-li chtít, se k prameni stejně dostanou.

JAK MOC JE PLAGIÁTORSTVÍ ROZŠÍŘENÉ?

Častou otázkou, s níž se u veřejnosti setkáváme, je, zda je plagiátorství opravdu tak rozšířené v terciálním vzdělávání. Ne, není rozšířeno více než kdekoli jinde. Je ojedinělé stejně jako kterékoli jiné prohřešky, stejně ve vzdělávání jako v jiných oblastech a stejně u nás jako ve světě. Začalo se však o něm mluvit například v souvislosti s poklesky politiků a známých osobností, protože jde přirozeně o mediálně atraktivní téma, což nemůžeme mít novinářům ani čtenářům za zlé. Za zlé to můžeme mít pouze hříšníkům. Získat tímto nečestným způsobem akademický titul na vysoké škole, a teď už bez ohledu na to, kdo se za osobou plagiátora skrývá, ukazuje na dost významnou vadu charakteru. I když je potřeba připomenout, že plagiátorství není běžné, přesto figuruje mezi důvody disciplinárních řízení, často na místě prvním. Zejména na vysokých školách a fakultách, kde jsou na psaní rozsáhlých textových prací během studia kladeny značné nároky.

Jedním z důvodů k rozšíření plagiátů může být velký počet studentů na vysokých školách a z toho vyplývající množství zpracovávaných závěrečných, seminárních či jiných prací. Bylo by však správné pro získání vyšší kvality textů snížit kvantitu studentů? Trendem v naší krajině je, aby studovalo co nejvíce mladých lidí, abychom vytvářeli znalostní společnost (tedy čím vzdělanější členové společnosti, tím větší přínos pro ekonomiku a další rozvoj země). Statisticky skutečně studuje více lidí než v dřívějších dobách a o co jednodušší přístup ke vzdělání mají, o to těžší je naplnit originalitu vlastního studia tím, že napíší zcela jedinečnou závěrečnou nebo i seminární práci. Můžeme se také setkat s názory, že sami učitelé nemohou dostatečně kontrolovat práce, které vedou, protože ani při nejlepší vůli nemohou odhalit podobnost či shodnost textů od tolika studentů za mnoho let. Při velkém množství generovaných prací může být nadlidský úkol pojmut podezření z plagiátorství a ještě nadlidštější zjistit zdroj opisování a prokázat to. Učitelé, kteří učí menší počet studentů, mohou mít práci s odhalením plagiátů samozřejmě jednodušší, pokud ani počet zpracovávaných prací není vysoký.

LZE PLAGIÁTORSTVÍ PŘEDCHÁZET?

Umíme vychovávat studenty, aby neopisovali? Máme je dnes – více než dříve – učit potřebné zákony a normy? Stačí začít s výchovou na vysoké škole? Je účelnější vtoukat tyto zásady dětem už na základní škole při psaní referátů, nebo je účelnější nechat informace až na dobu studia na VŠ, kdy je potřebují nejvíce? To jsou další otázky, které se nabízejí.

Nedostatečná výchova k etice při zpracování studijních výsledků ve vysokoškolských pracích a ke správnému použití cizího textu a citování jiného autorského díla obecně převažuje. S výchovou se rozhodně nemá otálet, ale také nelze úplně spoléhat na to, že všichni studenti základních nebo středních škol porozumějí přesně důvodům a důsledkům, proč nelze používat texty z internetu nejjednodušším způsobem, tj. „kopíruj a vlož“ (copy and paste). Neočekávejme, že ze středních škol přijdou poučení uživatelé se znalostmi, jak zacházet s cizím textem, a na vysoké škole již nebude potřeba žádné osvěty.

Zcela zřejmou prevencí před plagiátorstvím je zveřejňování kvalifikačních prací. Netroufnu si opisovat, pokud vím, že moje práce je někde zveřejněna. Novela vysokoškolského zákona by to měla zaručovat. A jaká je skutečnost? Zveřejňují školy závěrečné práce? Některé ano, některé ne. Ačkoli autorský zákon není vůči vysokoškolskému stoprocentně optimální, je jejich zveřejňování prostřednictvím internetu správné a řešitelné. Aniž bychom se pouštěli do rozebírání právního problému, je zcela zřetelné, že existují univerzity, které nemají se zveřejňováním závěrečných prací problém a není to proto, že by neměly právní oddělení a činily tak z neznalosti. Také rozšiřující se technologie a principy Webu 2.0 by mohly účinně pomáhat v boji proti plagiátorství, pokud jsou využívány a otevřenost zdrojů adresné.

Je možné eliminovat plagiátorství zadáváním stále nových témat pro seminární nebo závěrečné práce, což přispívá k jejich kvalitě? Mnoho zadání je založeno na měřeních, výpočtech, srovnávání a vyhodnocování čísel, hodnot, ale mnoho je také postaveno na srovnávání kritických postojů ke konkrétním existujícím tématům (Evropská unie, historické události aj.). Tady nemusí být vždy dostatek prostoru k vynalézavosti.

Je trochu nezvyklé, když softwarový nástroj určený k odhalení plagiátu až po jeho vzniku slouží k prevenci, ale je to fakt ověřený zkušeností. Dvouleté pozorování potvrdilo skutečnost, která se předpovídala, že tento nástroj přináší (zatím) největší preventivní výsledky v boji proti plagiátorství. Když totiž student ví, že jeho práce může být dříve nebo později srovnána tímto systémem, nedovolí si zneužít cizího textu neoprávněným způsobem. Pokud by samozřejmě byly výše jmenované ostatní prostředky dostatečné, plnil by tento nástroj jen funkci detekce plagiátorství, k níž je primárně určen.

Mají exemplární postihy a veřejně odsouzené případy na základě disciplinárních řízení za opisování preventivní účinek? Ano, i zde jde o velmi silnou zbraň, protože většina studentů má respekt před případným vyloučením ze studia.

JAKÉ OTÁZKY ZDE NEZAZNĚLY?

Na mnoho otázek k plagiátorství, s nimiž je možná dnešní konfrontace, zde nedošlo. Diskutují se například osobní poklesky učitelů, kteří „prý“ navádějí k plagiátorství, nebo jsou dokonce sami plagiátory, ale toto lidské selhání je zcela ojedinělé. Otázkou také zůstává, zda veřejné mínění a média pomáhají v boji proti plagiátům, nebo této snaze spíše škodí. Naše zkušenosti s novináři jsou veskrze pozitivní a souhlasíme s tím, že do velké míry jejich zásluhou se tato problematika řeší a „nezametá pod koberec“. Ale je nutné dodat, že v tomto směru mohou existovat i jiné subjektivní zkušenosti. Nedostaly zde prostor právní aspekty plagiátorství a mnohé další otázky dostatečné na další článek.

PROČ PROJEKT NÁRODNÍ REGISTR VŠKP A SYSTÉM NA ODHALOVÁNÍ PLAGIÁTŮ?

Častý dotaz novinářů zní: „Proč jste se rozhodli vytvořit program na odhalování plagiátů? Znamená to, že jste se s plagiátorstvím na vaší škole potýkali tak moc, že jste museli něco udělat?“ Ne. Nás k tomu vedly jiné důvody, které jsme dostali od našich uživatelů, v tomto případě od učitelů.

Ale začněme od začátku. Jsme totiž trochu napřed v používání systému pro podporu studia – Informačního systému Masarykovy univerzity (dále IS MU). V roce 2004 vznikl v IS MU archiv závěrečných prací a podpora odevzdávání elektronických prací byla zakotvena ve Studijním a zkušebním řádu MU. Všechny byly zpřístupněny uživatelům v IS MU, tj. na intranetu, což představovalo v té době už přes 40 tisíc osob. I když práce byly přístupné jen interním zájemcům, pravděpodobnost šíření elektronické verze díla po internetu byla vysoká. Vznikl tak první dotaz na plagiátorství: „Jak tomu zabráníte?“ A brouk do hlavy byl nasazen. Na konci roku 2004 vznikla pro IS MU další nová myšlenka – vyvinout kompletní e-learningový systém pro elektronickou podporu výuky. O rok později dostali učitelé tyto nástroje k dispozici. Znamenalo to, že by poskytovali studentům různé digitální materiály, ale i vlastní publikace ke studiu, do tzv. studijních materiálů. Jenže učebnice, které učitelé vytvoří, jsou cenné, jejich vzniku věnují velké úsilí, proto si nemohou dovolit dát je v plén plagiátorům. Pedagogové vědí, že vývoji neuniknou, nechtějí bránit pokroku a znemožnit svým studentům jednodušší přístup ke studijním zdrojům. Žádají tedy nástroj proti zneužití dokumentů. A tak došlo 16. srpna 2006 k definitivnímu naplnění jejich přání. Všem uživatelům IS MU byl dán nástroj na odhalování plagiátů, přesněji na vyhledávání podobných dokumentů. Software se velmi rychle dostal do povědomí veřejnosti a médií, řešení bylo vnímáno velice pozitivně. Mnoho škol nás začalo oslovovat a projevovat o něj zájem. Když jsme v roce 2007 převzali za významný počín v oblasti elektronických zdrojů prestižní cenu *Inforum* za zpřístupnění *Archiv závěrečných prací s funkcí odhalování plagiátů*, rádi jsme „podlehli“ těmto žádostem. Rozhodli jsme se pustit se do projektu, který by přinesl službu i ostatním školám. Entuziasmus převážil nad prozíravostí, ale i po roce zkušeností, ne vždy jednoduše získaných kvůli rozsáhlosti projektu a heterogenosti prostředí, máme pocit, že rozhodnutí bylo správné. Do projektu se zapojilo v rámci rozvojového programu MŠMT sedmnáct českých veřejných vysokých škol a mimo jeho rámec další soukromé, státní a zahraniční vysoké školy. Z projektu původně ná-

rodního se tak ve skutečnosti stal projekt mezinárodní. Vznikla tím elektronická databáze vysokoškolských kvalifikačních prací (bakalářských, diplomových, disertačních a rigorózních) na serveru **Vysokoškolské kvalifikační práce** – <http://theses.cz/>. V současné době je v systému 22 tisíc závěrečných prací a počet bude narůstat, ať už z důvodu probíhajícího projektu nebo jeho rozvoje v dalších letech. Toto však není počet dokumentů, mezi nimiž se práce porovnávají. Těch je v současné době 1,2 milionu.

O TECHNOLOGII

Masarykova univerzita, resp. vývojový tým Informačního systému MU vyvinul vlastní a ojedinělou implementaci specifického algoritmu systém pro vyhledávání podobných souborů. Zasloužily se o to poměrně cenné zkušenosti nejen z víceletého provozu, ale především z provozu pro mnoho uživatelů (přes 70 tisíc) a porovnávání v prostředí velkého množství dokumentů (mezi miliony elektronických dokumentů). Systém zpracovává práce vícefázově. Vložený soubor je analyzován a zpracován tak, že je připraven pro vyhledání podobnosti. To nastává ve finální fázi, kdy uživatelé použijí jednu z funkcí pro vyhledání potenciálních plagiátů. Díky více fázím je vyhledání rychlé a proběhne během několika sekund.

Systém je autentizovaným webovým systémem. Vyhledávání podobných souborů nabízí v autentizované části systému *Theses.cz*. Umožňuje jednak přímé vyhledání, kdy u zvolených konkrétních souborů použijeme volbu s ikonou dvou vajíček „podobné jako vejce vejci“. Funkci používá například učitel, má-li podezření, že konkrétní soubor je plagiátem. Další možnost je určena pro manažery a jde o Globální vyhledání plagiátů. Tato speciální aplikace slouží pro výpis všech nalezených podobností. Příkladem použití je situace, kdy správce periodicky kontroluje nové soubory ohledně plagiátorství.

Systém má několik základních služeb. Eviduje popisné údaje závěrečných prací škol, tzv. metadata, vyhledává fulltextově a tematicky v závěrečných pracích, vyhledává v metadatach, vyhledává potenciální plagiáty podle kritérií (podle procentuální podobnosti textu, mezi všemi univerzitami nebo jen na vybrané fakultě, vložené po určitém datu atp.), umožňuje využít systém jako vlastní archiv závěrečných prací studentů vysoké školy. Každá škola má možnost konfigurace systému –

vlastní nastavení podle vlastních požadavků. Může zpřístupnit práce nebo metadata jen svým uživatelům, zpřístupnit práce veřejnosti; zpřístupnit metadata – záznamy o práci (název, klíčová slova, anotaci, jméno, příjmení studenta aj.) veřejnosti. Samozřejmými jsou aplikace pro správu osob a dat, pro import údajů o pracích a import plných textů (hromadně správci nebo individuálně studenty; strojově automaticky nebo ručně), k dispozici je formát importu dat. Systém obsahuje podporu pro evidenci posudků k závěrečným pracím a informace o umístění práce (např. adresu webu). V systému je integrována antivirová ochrana souborů a důmyslný systém přístupových práv. Systém lze navíc rozšířit na další práce (na jiné internetové adrese) a napojit na vybrané zdroje na internetu. Dalšími doplňkovými aplikacemi v systému jsou Vývěska, Diskuse, Úschovna, Web, Záložky, Řízení projektu.

Nutno ještě dodat, že celý projekt je v mnohém značně ojedinělý a průkopnický. Ve světě se systematicky nesbírají závěrečné práce z více škol proto, aby se v nich vyhledávaly plagiáty. Nikdy se nespojilo tolik vysokých škol v podobném projektu. Internetové vyhledávače nemohou nahradit tento systém už proto, že nemají přístup k vysokoškolským pracím (kromě prací z několika škol, které už práce zveřejňují). Systém pracuje přesně, nikoli s heuristikou. Zvládá zpracovat velké množství dat s krátkými odezvami.

PLÁNY

Nově se ve spolupráci s deseti českými veřejnými vysokými školami pod vedením Masarykovy univerzity připravuje projekt *Odhalování plagiátů v seminárních pracích* (*Odevzdej.cz* – <http://odevzdej.cz/>). Cílem tohoto projektu je nabídnout vysokým školám možnost vyhledávat plagiáty i mezi seminárními pracemi, referáty, eseji, úlohami, projekty, laboratorními cvičeními, protokoly, zprávami, slohovými cvičeními aj.

ROZHOVOR

LENKA ŠIMKOVÁ – IVA PROCHÁSKOVÁ

ASOCIACE KNIHOVEN VYSOKÝCH ŠKOL JIŽ PŘES ŠEST LET ZASTUPUJE SPOLEČNÉ ZÁJMY VYSOKOŠKOLSKÝCH KNIHOVEN

Následující příspěvek velmi úzce souvisí s úvodním materiálem tohoto čísla. Odpovědi na otázky, které jsme položili Mgr. Ivě Procháskové, předsedkyni Asociace knihoven vysokých škol, ho výborně doplňují či propojují a do praxe uvádějí některá jím nastolená témata.

■ První otázku bych ráda směřovala k vašemu působení v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice... V roce 1992 jste se stala vedoucí této knihovny a začalo se také mluvit o výstavbě nové budovy. Stavba byla schválena a poté realizována v rozmezí let 1996 až 1997.

Můžete nám knihovnu trochu blíže představit a popsat její činnosti během více než deseti-letého provozu v nové budově?

■ Novostavba Univerzitní knihovny Univerzity Pardubice přitahovala koncem 90. let velkou po-

zornost, protože to byla po velmi dlouhé době stavba určená speciálně pro knihovnu, navržená a postavená podle vzoru moderních vysokoškolských knihoven v západních zemích. Ne všechno je v ní povedené, zájemce o podrobnější popis mohou odkázat na článek, který byl publikován v roce 2003¹. Nicméně po jedenácti letech provozu musím konstatovat, že knihovna stále dobře slouží studentům, akademickým pracovníkům i odborné veřejnosti. Nejdůležitější je, že se ukázala být „nafukovací“. Podle stavebního programu byl cílový stav 5000 uživatelů, ale nyní máme již více než 6700 uživatelů s platnou registrací. Klade to samozřejmě velké nároky na zaměstnance knihovny. Je nás pouze dvacet a nové úkoly a speciální činnosti stále přibývají. Mnoho času věnujeme informačním školením studentů, na dvou fakultách vyučujeme v akreditovaných předmětech. V roce 2007 jsme začali s budováním institucionálního repozitáře pro publikování závěrečných vysokoškolských prací.

Univerzitní knihovna Univerzity Pardubice (foto stránky knihovny)

■ **V roce 2008 jste se stala předsedkyní Asociace knihoven vysokých škol (dále AKVŠ). O jejím založení se začalo hovořit již v roce 1999 a ustavující konference AKVŠ se konala v roce 2002. Můžete přiblížit tehdejší situaci a důvody, které vedly k tomuto kroku?**

☐ Během 90. let procházely vysokoškolské knihovny obrovskými změnami. Z původních půjčoven skript se měnily v moderní pracoviště zajišťující stále se rozšiřující spektrum knihovnických a informačních služeb. Knihovníci a knihovnice pociťovali v té době velkou potřebu sdílet své zkušenosti, vzájemně se podporovat. V roce 1994 byla založena oborová komise pro vysokoškolské knihovny při Radě vysokých škol jako její poradní orgán. Na půdě této komise vznikl a postupně krystalizoval záměr založit nějakou zastřešující instituci. Jedním z hlavních důvodů byla skutečnost, že vysokoškolské knihovny ne-

jsou samostatné právnické osoby, jsou součástí svých vysokých škol. V rámci vysoké školy mají různé postavení, mohou být celoškolským nebo fakultním zařízením, existují také tzv. areálové knihovny sloužící více fakultám. Pro efektivní práci a prosazování společných záměrů se jevílo jako velmi účelné mít určitou institucionální platformu. Po šesti letech existence AKVŠ je možno konstatovat, že tato úvaha byla správná. AKVŠ prokázala svou životaschopnost, dostala se do obecného povědomí jako organizace zastupující společné zájmy vysokoškolských knihoven a je v tomto smyslu přijímána a respektována.

■ **Jaké postavení zaujímají vysokoškolské knihovny v systému knihoven ČR a co z tohoto zařazení plyne za povinnosti, výhody atd.?**

☐ Na vysokoškolské knihovny v systému knihoven ČR se můžeme podívat ze dvou stran. Nahlédneme-li do zákona č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb, zjistíme, že zákon tento druh knihoven nezná. Jako kdyby v České republice vysokoškolské knihovny neexistovaly. Zpočátku to pro řadu z nás bylo poměrně frustrující a pokoušeli jsme se prosadit novelu zákona, v níž by vysokoškolské knihovny měly zakotveno takové postavení, které pro svůj význam při zajišťování a zpřístupňování informací pro vzdělávání, výzkum a vývoj fakticky mají. Tyto pokusy bohužel úspěšné nebyly. Jednotlivé knihovny se s tím nakonec vypořádaly tak, že některé se zaevidovaly jako základní a jiné jako speciální. A to s tím, že jako knihovny základní ve smyslu zákona do systému veřejných knihovnických a informačních služeb poskytují mnohem více, než je jejich zákonnou povinností. V praxi jsou tedy vysokoškolské knihovny důležitou součástí systému knihoven ČR a výhody z toho plynou především pro uživatele. Pro knihovny samotné je to např. možnost ucházet se o granty z programu VISK.

■ **Knihovny vysokých škol řeší zajisté některé specifické problémy. Můžete čtenářům objasnit ty nejaktuálnější?**

☐ V současné době je velmi aktuální budování digitálních institucionálních repozitářů, a to nejen pro publikování závěrečných vysokoškolských prací.

V celém světě sílí hnutí za změnu v publikování výsledků vědecké a výzkumné činnosti, za otevřený přístup k těmto výsledkům. Vysokoškolské knihovny v zahraničí už před pár lety pochopily, že se zde otvírá velká příležitost. Je to zřejmé. Pro knihovny, jejichž význam začíná být v digitálním věku zpochybňován, je to jedna z nových možností jak upozornit na svou důležitost. Možnost dokázat, že knihovna nejen shromažďuje informace zvenci a zprostředkovává je svým uživatelům, ale stává se i tím, kdo informace produkované vlastní institucí zpracovává a zpřístupňuje světu. Další významnou a stále aktuální rolí vysokoškolských knihoven je vytváření podpory pro rozvíjení informační gramotnosti studentů a utváření jejich klíčových kompetencí pro studium, budoucí profesi a celoživotní učení

■ **Jak se AKVŠ podílí na řešení zmíněných oblastí a které jsou pro vás jako předsedkyni prioritní?**

☐ V současné době považuji za prioritní právě výše zmíněné budování institucionálních repozitářů. Výkonný výbor organizuje každý rok na podzim konferenci, která je věnována nejen aktivitám AKVŠ, ale vždy má nějaké odborné téma. V loňském roce jsme ji poprvé uspořádali pod novým názvem *Bibliotheca academica – Cíle a perspektivy vysokoškolských knihoven*. Konala se v Plzni, spolupředatelem byla Univerzitní knihovna Západočeské univerzity a odborné téma bylo *Open Access a institucionální repozitáře*. Pozvali jsme dva významné odborníky ze zahraničí a jejich přednášky se setkaly s velkým ohlasem.

Obecně považuji za velmi důležité, aby měli vysokoškolské knihovnické pracovníky příležitost seznámat se se zahraničními zkušenostmi přímo a ne pouze prostřednictvím odborné literatury. Proto jsem v roce 2007 iniciovala založení Fondu podpory zahraničních cest knihovníků Asociace knihoven vysokých škol ČR. Jeho posláním je podporovat spolupráci českých vysokoškolských knihoven s partnerskými organizacemi v zahraničí při řešení aktuálních problémů týkajících se jejich rozvoje. Finanční podpora z tohoto fondu přispívá k realizaci pracovních cest, jejichž cílem je získání praktických zkušeností pro řešení vlastních konkrétních projektů. Žádosti o podporu musí být zpracovány v souladu se statutem Fondu a procházejí výběrovým řízením. Dosud byly tímto způsobem realizovány tři zahraniční cesty. Díky prezentacím a cestovním zprávám z těchto cest je se získanými poznatky

seznamována nejen komunita vysokoškolských knihovníků ale i další odborná veřejnost.

■ **AKVŠ tedy pořádá nebo se podílí na přípravě několika významných akcí a setkání. Můžete představit jejich účel a zaměření?**

☐ O konferenci *Bibliotheca academica* jsem se již zmínila. Dále se AKVŠ podílí na organizaci semináře *Automatizace knihovnických procesů*, který se koná jednou za dva roky, od r. 2001 v Liberci. Zaměření semináře vyplývá z názvu a účelem je seznámit širší odbornou knihovnickou veřejnost s novými trendy. Téma 11. ročníku v roce 2007 bylo *Web 2.0 a knihovny – vize, architektury, technologie*. Dále AKVŠ podporuje seminář *Knihovna a architektura*, jehož hlavním pořadatelem je Knihovna Univerzity Palackého v Olomouci. Tento seminář se koná také jednou za dva roky a vždy je zaměřen na jednu konkrétní oblast, v roce 2007 to bylo „vnitřní prostředí knihoven“. V roce 2008 jsme zahájili novou tradici – pořádání pracovních seminářů na různá aktuální témata. V jarních měsících se uskutečnily dva semináře, první na téma akvizice a druhý na téma ochrany osobních údajů. Podpořili jsme také 1. setkání českých uživatelů systému *DSPACE*². Poslední akcí loňského roku byl workshop *Statistiky vysokoškolských knihoven*, který se uskutečnil v Plzni den před konferencí. Na pořadu byl nejen současný statistický výkaz pro vysokoškolské knihovny, ale také zahájení diskuse o koncepci sběru statistických údajů do budoucna v souvislosti s normou ČSN EN ISO 2789. Změna výkazu a rozšíření počtu sbíraných údajů jsou rozhodně nutné, ale zároveň je třeba k tomu přistoupit velmi uvážlivě. Základním kritériem pro zařazení nového typu údaje by měla být jeho skutečná vypovídací hodnota a jednoznačná porovnatelnost. Pro rok 2009 již máme naplánováno pokračování tohoto workshopu.

■ **Zmínila jste seminář na téma akvizice. Je to jedna z oblastí, kde se vysokoškolské knihovny „liší od běžných knihoven“. Jaká jsou její specifika?**

☐ Základem je fakt, že akvizice respektuje obory akreditované na vysoké škole a její příjemci, tedy uživatelé knihovny, jsou jednoznačně určeni. Finanční zdroje jsou samozřejmě omezené, u knih se tedy v žádném případě nejedná o nákup „na regál“.

Využití periodik a elektronických informačních zdrojů je sledováno a na základě vyhodnocení statistik využívání jsou prováděny změny v předplatném. Role akvizitérů na jednotlivých vysokých školách je rozdílná. Někde je velmi aktivní, když akvizitér doplňuje fond z velké části svým výběrem podle edičních plánů a z produkce na trhu, protože doporučení jednotlivých akademických pracovníků se objeví jen sporadicky. Jinde se jedná o vyváženou spolupráci s guaranty jednotlivých akreditovaných oborů. Specifická je oblast doplňování literatury pro výzkum a vývoj realizovaný na vysokých školách. Zde se jedná především o zahraniční literaturu, objednávanou na základě požadavků nositelů výzkumných záměrů a dalších grantových programů. Role akvizitéra je zde důležitá v tom, aby uměl nalézt rychlou a levnou variantu dodávky či navrhnout a zajistit náhradní řešení v případě, že požadovaný dokument je na trhu nedostupný.

■ Jakých zahraničních akcí se AKVŠ účastní a s jakými organizacemi spolupracuje?

AKVŠ je od roku 2007 řádným organizačním členem LIBER s hlasovacím právem. Zástupci AKVŠ se tedy účastní výročních konferencí této organizace, které jsou vždy také spojeny s odborným programem. Ale spolupráce s LIBER začala již v r. 2005.

Jednotliví členové výkonného výboru a odborných komisí jsou dále vysíláni na různé odborné konference. V loňském roce to byly 1st DRIVER Summit, který se konal v lednu v Göttingenu, 3rd International conference on open repositories v dubnu v Southamptonu, 13th Seminar of The LIBER Architecture Group také v dubnu v Budapešti, 11th International Symposium on Electronic Theses v červnu v Aberdeenu, 74th IFLA General Conference v srpnu v Quebecu a 10th European ICOLC meeting v říjnu v Mnichově.

Před několika týdny jsem obdržela dopis od prezidenta organizace EBLIDA, kterým vyzývá AKVŠ k členství v této organizaci. Výkonný výbor již členství schválil a v letošním roce bude spolupráce zahájena.

■ Jaké další formy spolupráce (kromě členství v AKVŠ) vysokoškolské knihovny v současnosti využívají?

Jednotlivé vysokoškolské knihovny mohou samozřejmě spolupracovat mezi sebou i s jinými

subjekty v rámci různých projektů či neformálních sdružení. A také to dělají. Konkrétních příkladů je řada a určitě nejlépe by je popsali přímo ti, kteří se takové spolupráce účastní.

■ Můžete krátce představit komise AKVŠ a shrnout jejich hlavní činnosti?

V současné době působí v AKVŠ tři odborné komise. Jsou to: komise pro informační vzdělávání a informační gramotnost na vysokých školách (IVIG), komise pro elektronické informační zdroje (EIZ) a komise pro otázky elektronického zpřístupňování závěrečných vysokoškolských prací (eVŠKP). Jejich hlavní činnost vyplývá již z názvů. Komise IVIG pořádá od roku 2003 každoročně seminář, který je velmi populární a jeho účastníky nebývají pouze vysokoškolští knihovníci. Komise IVIG také vypracovala a v loňském roce zveřejnila významný dokument *Koncepce informačního vzdělávání na vysokých školách*.

Komise EIZ se v posledním roce velmi věnovala rozboru statistických údajů o využívání elektronických informačních zdrojů a vypracovala metodu strategie pro efektivní zajištění těchto zdrojů na jednotlivých vysokých školách od roku 2009, které mělo být finančně podpořeno novým programem MŠMT ČR.

Komise eVŠKP pracovala především na další verzi metadatového standardu pro textové vysokoškolské práce a začala se zabývat i metadaty pro netextové práce. V říjnu uspořádala již třetí seminář k otázkám systémů pro zpřístupňování závěrečných vysokoškolských prací. Komise se také zabývala připomínkami k návrhu zákona *O povinných síťových publikacích*.

■ U financování elektronických informačních zdrojů bych se ráda zastavila. Jak bude například řešeno v následujících letech (po skončení posledního pětiletého programu MŠMT 1N, kdy byl zajištěn přístup k vybraným informačním zdrojům, který je z rozhodující části financován z programu, a to ročně ve výši cca 100 mil. Kč)?

Tahle otázka by měla směřovat spíše na úředníky MŠMT ČR, kteří měli přípravu nového programu na starosti. AKVŠ žádné výkonné pravomoci nemá. Pokusili jsme se přispět k formulaci programu kon-

krétními návrhy, ty ale nebyly ministerstvem akceptovány. Faktem je, že znění programu navržené ministerstvem a schválené v únoru 2008 vládou ČR dosud nebylo Evropskou komisí notifikováno a jednání o konečném znění stále probíhá. Je tedy jisté, že původní předpoklad, že v létě bude program vyhlášen, na podzim proběhne výběrové řízení na podané projekty a od 1. 1. 2009 budou nově vybrané zdroje z tohoto programu financovány, se nenaplnil a již nenaplní. Vysoké školy si samozřejmě některé zdroje financují z vlastních rozpočtů, takže naši uživatelé úplně odříznuti nebudou. Jeden ze zásadních zdrojů – Web of Science – je podle neoficiálních informací, které mám k dispozici, díky kursovým úsporám předplacen až do září 2009. U řady zdrojů není jisté, zda se podaří s dodavatelem vyjednat nějaký překlenovací čas do doby, než bude nový program vyhlášen. A některé zdroje, např. velmi využívané databáze EBSCO, zcela jistě k 31. 12. 2008 skončily.

ODKAZY:

- 1 PROCHÁSKOVÁ, I. Nová budova Univerzitní knihovny Univerzity Pardubice aneb Jak to vidí knihovník po šesti letech provozu. In *Knihovna a architektura 2003: knihovny bez bariér* / redakce Lenka Kocánová, Dana Lošťáková, Martin Svoboda. Praha : Státní technická knihovna, 2003. s. 65–69. ISBN 80-86504-11-5.
- 2 DSpace je volně dostupný software pro budování institucionálních repozitářů, vyvinutý na Massachusetts Institute of Technology.

Konference o digitalizaci a spolupráci

Již podeváté se sešli zájemci o novinky z oblasti digitalizace fondů a sbírek paměťových institucí na konferenci *Archivy, knihovny, muzea v digitálním světě*, která se konala v Národním archivu v Praze ve dnech 3. a 4. prosince 2008.

Snad není třeba čekat na výroční desátou konferenci, abychom konstatovali, že to byl šťastný nápad pořádat takováto společná setkání, a ocenili organizátory (Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR ve spolupráci s Národním archivem a Národní knihovnou ČR) za vytrvalost, s níž jej každoročně v předvánoční době

■ Jak byste zhodnotila rok 2008, co se AKVŠ podařilo a které záležitosti bude nutné dále řešit i v následujících letech? Čím hlavně se bude AKVŠ zabývat v roce 2009?

Plán činnosti pro rok 2008 je v podstatě splněný a ohlasy, které od vysokoškolské knihovnické komunity na naše loňské aktivity máme, jsou příznivé. V letošním roce bychom se chtěli dále soustředit na rozvoj mezinárodní spolupráce a na akce přispívající k celoživotnímu vzdělávání vysokoškolských knihovníků. Zatím máme naplánovány dva odborné semináře – první na téma *Měření výkonnosti: QQM v knihovnách* a druhý na téma *Průzkumy pro potřeby knihoven: metodika vytváření a vyhodnocování, příklady z praxe*. Všechny zájemce o další informace o činnosti AKVŠ si dovoluji odkázat na naše webové stránky <http://www.akvs.cz/>.

realizují. Konference, tradičně moderovaná Vitem Richterem, si udržela i v devátém ročníku zaplněný sál, zajímavé příspěvky a překvapení v podobě prezentace nových projektů nebo pro mnohé neznámých institucí.

Projekt Národní digitální knihovny (představili jej Bohdana Stoklasová z Národní knihovny ČR a Petr Žabička z Moravské zemské knihovny v Brně) patří k těm známějším aktivitám na poli digitalizace už pro svůj nebývalý rozsah a význam. Přesto je zajímavé sledovat, jak se postupně upřesňují představy o jeho realizaci (plánována jsou dvě digitalizační pracoviště v Praze a Brně vybavená celkem desítkou robotických skenerů), avšak jak zároveň zůstá-

vají stále nejisté zdroje pro jeho financování. Na Slovensku je situace s digitalizací v národním měřítku poněkud odlišná, a to jak v technickém, tak finančním zajištění. Po technické stránce se předpokládá vybudování sítě digitalizačních pracovišť a finanční otázka je, zdá se, vyřešena, neboť Slovensko již vyčlenilo na program zahrnující digitalizaci obsahu paměťových institucí 192 mil. € v rámci strukturálních fondů. O *Slovenské digitální knihovně*, jež představuje jakousi implementaci Europeany ve slovenském národním prostředí, informovala Romana Křížová ze společnosti Cross Czech, zabývající se vypracováním studie proveditelnosti tohoto programu.

Na problematiku standardů při archivním popisu zaměřili pozornost Tomáš Dvořák z Archivu hlavního města Prahy a Miroslav Kunt z Národního archivu. Jejich tříletý projekt výzkumu a vývoje *Možnosti a formy zpřístupnění archivních fondů nebo jejich součástí veřejnosti v elektronické podobě* má za cíl implementovat mezinárodní standardy do praxe českých archivářů a zároveň neopomíjí ani vazbu na standardy používané knihovnami a muzei. Pro knihovníky ztrácející se někdy ve zkratkách svých vlastních standardů uvedme aspoň dvě další od kolegů archivářů: ISAD(G) znamená všeobecný mezinárodní standard pro popis archiválií a ISAAR (CPF) je mezinárodní standard pro archivní autoritní záznamy.

Přednáška Zdeňka Matušíka (Národní knihovna ČR) o *autorském právu ve vztahu k digitálním knihovnám* vyústila v zajímavou diskusi s digitalizací zdánlivě nesouvisející. Vyvolala ji poznámka z pléna o obtížném určování hranice mezi volnými díly a díly, u nichž trvají majetková práva, a týkala se katalogizace, kvality bibliografických záznamů a souborů autorit. Zmíněnou hranici představuje doba 70 let od úmrtí autora díla a je zásadní např. při zpřístupňování digitalizovaných děl na internetu. Rozhodování by usnadnily bibliografické záznamy obsahující jména všech autorů (tedy např. i ilustrátorů) s odkazem na soubory autorit, ovšem potřebná podrobnost záznamů naráží na značnou pracnost při retrospektivní katalogizaci a často i na aktuální katalogizační pravidla. Otázka nikoli již z konferenčního sálu, nýbrž od autora tohoto rekapitulujícího

příspěvku: *neměly by se katalogizační komise zamyslet aspoň nad podrobností současné katalogizace, abychom tento problém nepřenesli dále do budoucna?*

Z jiné strany se legislativních otázek dotkli Tomáš Síbek a Lukáš Gruber z pracoviště *Web-Archivu* v Národní knihovně ČR. Také při archivaci webu, respektive při zpřístupňování jeho kopií je třeba řídit se autorským zákonem (viz příslušná ustanovení § 37), ale s legislativou souvisí též připravovaný návrh zákona o povinných „výtiscích“ síťových publikací.

Ke katalogizaci tentokrát v souvislosti se zpracováním historických dokumentů se ještě vrátila Jaroslava Kašparová z AiP Beroun, jejíž příspěvek byl zaměřen na *Manuscriptorium v rámci evropského projektu ENRICH*. Porovnála formát MARC21 s volněji koncipovaným formátem TEI P5 a připomněla, jaký význam má schopnost katalogizátorů vytvářet informačně nasycené a formálně korektní záznamy.

Pro knihovníky byly jistě osvěžením referáty z oblastí, které jsou jejich běžné práci přece jen poněkud vzdálené. Do této skupiny příspěvků patřily prezentace Jana Buriánka o *digitalizaci Langweilova modelu Prahy*, Markéty Šantrůčkové a Věry Vávrové o *databázi historických zahrad, parků a krajiny vytvářené ve Výzkumném ústavu Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v.v.i.*, René Klimeše o *digitalizaci a zpřístupnění sbírek Regionálního muzea v Litomyšli* a Jana Hubičky ze soukromého Muzea fotografie Šechtl a Voseček v Tábore o *digitalizaci historických negativů*. Nezapomenout takto za sebou v souvislém bloku, nýbrž byly vhodně rozprostřeny po celém dvoudenním programu, a zvláště posledně jmenovaný příspěvek, byť nabitý technickými údaji, zaujal očividným zápletem a fundovaností referujícího.

Na technologii digitalizačního procesu se zaměřil Tomáš Hanousek z Archivu hlavního města Prahy. Představil *projekt hromadné digitalizace Ad fontes*, který je v této instituci realizován za podpory Norského finančního mechanismu v letech 2007 až 2010. Dva archivy, Archiv pro dějiny techniky a průmyslu a Archiv architektury, spravují v Národním technickém muzeu. Pro evidenci a zpřístupnění dokumentů byl nejprve pořízen komerční archivní software, jenž byl později nahrazen vlastním systé-

mem Archa vyvinutým za pomoci výhradně Open Source, tedy volně dostupných aplikací. O výhodách tohoto přístupu přesvědčivě hovořil Walter Schorge. Volně dostupných prostředků využívá rovněž projekt *Staré mapy online*, který byl na této konferenci předveden již v předchozích letech. Některé technické novinky, mezi něž patří možnost vazby mezi digitalizovanou historickou mapou a mapou světa na internetu (např. Google Maps) nebo zobrazení deformační mřížky znázorňující nepřesnosti historické mapy, uvedl jeden z řešitelů projektu Petr Žabička.

Nessoss jako systém vhodný pro budování malých digitálních sbírek nebo pro zahájení projektu představil Jan Pokorný ze společnosti Multidata Praha s.r.o. Neskrýval omezení systému i strategii firmy vycházející z předpokladu, že po ověření projektu v aplikaci Nessoss se uživatelé otevírají možnosti přejít na robustnější nástroje DigiTool nebo Digital Preservation System. *Muzejní tezaurus vytvářený ve Slovenském národním muzeu* je pomůckou při zpracování muzejních sbírkových předmětů a jakýmsi souborem muzejních autorit. Důsledně vychází z principu hierarchické struktury a obsahuje nejen pojmy a názvy předmětů, ale také jména osob, korporací a geografických míst. O jeho vývoji pohovořila Viera Majchrovicová.

Skupinu nástrojů a pomůcek představených na této konferenci doplnil *PLATTER – průvodce plánováním důvěryhodného digitálního repozitáře*. Z prezentace Jana Hutaře (Národní knihovna ČR) vyplynulo, že se jedná o pomůcku, která může posloužit v přípravné fázi budování repozitáře či digitální knihovny a měla by zajistit, aby výsledek odpovídal požadavkům, jaké jsou na repozitáře kladeny – ať už ze strany auditů nebo uživatelské praxe. Bezpečné uložení digitálních dokumentů a jejich dlouhodobá ochrana byly tématem také přednášky Elišky Pavlaskové z Ústavu informačních studií a knihovnictví FF UK. Představila *Digitální univerzitní repozitář UK* a z nástrojů z této oblasti se zmínila podrobněji o prostředku pro vedení samostatného auditu skrývajícím se pod akronymem DRAMBORA – Digital Repository Audit Method Based on Risk Assessment.

Zatímco digitalizace filmů není asi tak úplně

na pořadu dne (jak vyplynulo z příspěvku kolegů z Národního filmového archivu, filmové materiály mají poměrně dlouhou životnost a jejich uchovávání a ochrana je nesrovnatelně jednodušší než práce s digitálními kopiemi), *pisemné archiválie schraňované v NFA a dokumenty z fondu Knihovny NFA* digitální ochranu naopak vyžadují a také je tam již dlouhodobě prováděna. V rámci projektu Kramerius bylo převedeno na mikrofilm a do digitální podoby 93 titulů z fondu filmových periodik, což představuje 300 tisíc stran. Jak uvedla vedoucí Knihovny NFA Pavla Janásková, jedná se o bohatý informační zdroj, který spolu s knihovním systémem (jeho součástí je mj. databáze filmových autorit) a s licencovanými databázemi je hojně využíván badateli, studenty a zájemci o filmové umění. Tomáš Lachman z oddělení písemných archiválií NFA pak doplnil informace o digitalizaci sbírky fotografií, plakátů a dalších materiálů z oblasti českého filmu a také o mezinárodním projektu Evropská filmová brána.

Jestliže v úvodní prezentaci druhého konferenčního dne předvedl Aleš Brožek (Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem) již tradičně některé *příklady spolupráce paměťových institucí v zahraniční i doma dostupné na internetu*, závěrečný příspěvek o *Centru praktické výuky pro digitální technologie v archivnictví* byl přímo názornou ukázkou součinnosti dvou institucí na projektu, jenž při spojení sil a prostředků přináší užitek oběma stranám. Jedná se o Filozofickou fakultu Univerzity Hradec Králové, na konferenci zastoupenou děkanem Petrem Grulichem, a Státní oblastní archiv v Zámruku, za něž hovořil ředitel Státního okresního archivu Hradec Králové (kde je výukové centrum umístěno) Radek Pokorný. Digitalizační pracoviště otevřené v říjnu loňského roku slouží pro výuku studentů oboru počítačová podpora v archivnictví a jeho praktickými výsledky jsou digitální kopie archiválií propojené s archivními pomůckami.

Podíváme-li se na příspěvky z konference podrobněji (dostupné jsou na stránce SKIP <http://skip.nkp.cz/akcArch08.htm>), zjistíme, že o spolupráci v té či oné formě pojednávala většina z nich.

JIŘÍ MIKA > mika@svkk.cz

Zajímavá historie Parlamentní knihovny České republiky

2.

Smutnou kapitolou je osud knihovny Národního shromáždění za německé okupace za 2. světové války v letech 1939–1945. Její druhý ředitel dr. Jaromír Malý byl 1. září 1939 zatčen gestapem a téměř celých šest let vězněn v koncentračních táborech. Zbývající personál knihovny byl jednak předčasně pensionován, jednak rozptýlen do různých úřadů Protektorátu Čechy a Morava, až posléze zbyl z odborných pracovníků jen dr. Konstantin Jelínek. Když po různém stěhování byla knihovna na přelomu let 1941 a 1942 přičleněna k Zemské a univerzitní knihovně (po roce 1945 již Národní a univerzitní knihovně) v pražském Klementinu, připadl dr. Jelínkovi nesnadný úkol – hájit proti tlaku německých nadřízených orgánů samostatnost knihovny, zabránit jejímu sloučení s knihovním fondem Zemské a univerzitní knihovny a zajistit kontinuitu povinných výtisků. S pomocí dalších českých knihovníků se mu samostatnost knihovny a jejich katalogů podařilo zachovat, což mělo zásadní význam pro její poválečnou reaktivizaci. V roce 1944 byla knihovna ještě s jinými knihovnami a částí Zemské a univerzitní knihovny přestěhována pro ochranu před leteckými útoky do kláštera Zlatá koruna u Českého Krumlova.

Ihned po osvobození Československa začala již v květnu 1945 ředitelství knihovny usilovat o její přestěhování zpět do Prahy a vrátit ji jako celek (v té době měla již 135 000 svazků) jejímu původnímu poslání. Rozhodnutí o definitivním umístění pracovišť knihovny se však stále oddalovalo, protože v té době nebylo ani jasné, kde bude obnovené Národní shromáždění po válce vůbec působit. Prozatímní Národní shromáždění se scházelo jako před válkou ve svém původním působišti v Rudolfinu, zároveň se ale v té době již vědělo, že se po stavebních úpravách přestěhuje z Rudolfinu do budovy původně Peněžní burzy v sousedství Národního muzea a k tomu všemu se navíc na přelomu let 1945 a 1946 objevily plány na postavení nových reprezentativních budov parla-

mentu na letenské pláni. A tak se stalo, že Prozatímní Národní shromáždění zahájilo 28. října 1945 slavnostně své zasedání, obnovila se válkou násilně přerušovaná tradice našeho parlamentu, ale parlamentní knihovna zůstala daleko za jeho branami. Vláda sice přikázala knihovně přízemní místnosti v budově bývalého Senátu na Malé Straně jako skladiště, ale ministerstvo zdravotnictví, kterému budova patřila, podalo protest a místnosti neuvolnilo. Knihovna zde mohla obsadit jen dvě místnosti v 1. patře, kde zatím umístila mezinárodní výměnnou službu. Ostatní pracovníky knihovny pak hostila ve dvou dalších místnostech Národní a univerzitní knihovna v Klementinu. Knihovně Národního shromáždění měla být dále poskytnuta pracoviště v budoucí sněmovně v Peněžní burze. Nakonec se ale ukázalo, že ani zde pro ni nebude dostatek místa. Počítalo se pouze s umístěním čítárny novin a časopisů a příruční knihovnou. Skladiště knih a úřadovny knihovny měly být odsunuty do budovy bývalého Senátu na druhém břehu Vltavy. Ředitelství knihovny proti tomuto řešení důrazně protestovalo. Po dobu fungování Prozatímního Národního shromáždění požadovalo umístění do svých původních prostor, které zaujímal před válkou.

Pro umístění v přestavěné Peněžní burze pak ředitel knihovny dr. Malý předložil předsednictvu Prozatímního Národního shromáždění 12. prosince 1945 detailní návrh prostorových potřeb knihovny s výhledem na její rozvoj v dalších padesáti letech. Pracoviště knihovníků, studovna s příruční knihovnou, čítárna novin a časopisů a stejně tak i knihovní depozitář (případně alespoň jeho část obsahující novější a často žádané dokumenty) měly být situovány do jednoho celku a pokud možno v jednom podlaží. Studovna a čítárna měly být světlé a poslancům co nejvíce přístupné, tedy co nejbližší kuloárům, případně poslancekým klubům. Místnost pro styk s kniháři, knihkupci a dodavateli povinných výtisků měla být blízko

některého z vchodů do budovy, aby měli snadný a rychlý přístup, ale přitom z důvodu snazší kontroly zůstávali stranou vlastního parlamentního provozu. Pro sklad knih pak bylo navrhováno volit prostory suché, pro budoucí rozvoj knihovny dostatečně velké a pokud by šlo o suterénní místnosti, měly být vybaveny výtahy pro dopravu knih a osob vedoucími přímo do výpůjčního protokolu a manipulačního prostoru u studovny. Na uskutečnění těchto plánů si však musela knihovna počkat ještě téměř třicet let. Prozatímní Národní shromáždění zahájilo svoji práci v upravené budově bývalé Peněžní burzy vedle Národního muzea již 7. května 1946. Knihovna Národního shromáždění se sem i se svými knihovními fondy ze Zlaté koruny nastěhovala později, pravděpodobně na přelomu let 1947 a 1948. Přidělené prostory však potřebám knihovny a jejích čtenářů nevyhovovaly. Ve srovnání s předválečným pracovištěm byly mnohem menší a stísněné, velká část knihovního fondu se do přestavěné budovy Národního shromáždění vůbec nevešla a až do šedesátých let musela zůstat v podnájmu Národní a univerzitní knihovny v Klementinu.

Význam knihovny Národního shromáždění klesal po roce 1948 úměrně tomu, jak byl degradován význam parlamentu v období komunistického režimu, kdy došlo k potlačení a rušení demokratických principů v řízení a správě státu. Svobodně diskutující parlament přestal existovat. V důsledku toho se omezovala a snižovala i vysoká kvalita knihovnicko-informačních služeb, z nichž některé zanikly úplně (například mezinárodní informační parlamentní služba) a některé převzaly jiné knihovny (mezinárodní výměnná služba například přešla pod střechu Národní a univerzitní knihovny). Knihovna také postupně přestala aspirovat na vedoucí roli v síti administrativních knihoven ústředních orgánů státní správy a v roce 1979 se dopisem vedoucího Kanceláře Federálního shromáždění ministerstvu kultury této úlohy vzdala definitivně.

V souvislosti s tím, jak se parlament stal sbohem pouze automaticky schvalujícím rozhodnutí Ústředního výboru Komunistické strany Československa (ÚV KSČ), klesal i odborně specializovaný informační význam knihovny,

a tím ztrácelo na vážnosti i její postavení v rámci celého československého knihovnictví. Bylo to však i tím, že musela v tomto období zápasit nejenom o svoji existenci, ale čelit i náročným odborným výzvám. V dubnu roku 1953 vydal organizační sekretariát ÚV KSČ usnesení a směrnice o prověrce knihovních sbírek ve všech typech knihoven, tedy i knihovny Národního shromáždění. Jednoduchým porovnáním seznamů zakázané literatury (jako součásti těchto směrnic) s katalogy knihovny se zjistilo, že důsledně provedení očisty knihovny Národního shromáždění od závadné literatury by znamenalo vyřadit až 40 000 svazků, čímž by se naprosto porušila jedolitosť a úplnosť vzácných knihovních fondů z oborů státního práva, politických dějin, národního hospodářství, parlamentních tisků a dalších oborů a dosavadní jedinečný knihovní celek o 140 000 svazcích monografií a periodik by se stal bezvýznamným torzem. Nastala horečná jednání mezi ředitelstvem knihovny, předsednictvem Národního shromáždění, ministerstvem vysokých škol a organizačním sekretariátem ÚV KSČ, jejichž výsledkem bylo, že knihovna Národního shromáždění byla dodatečně prohlášena střediskovou knihovnou, v níž mohla být závadná literatura uložena. V důsledku to znamenalo, že byla i pro budoucnost zachována v Národním shromáždění jako celek. Přišla pouze o 536 knih o bolševické revoluci a situaci v SSSR, které musela povinně odevzdat knihovně tehdejšího Ústavu dějin KSČ.

Po vzniku československé federace 1. ledna 1969 se knihovna přejmenovala na knihovnu Federálního shromáždění. V té době však již probíhala další přestavba parlamentu (bývalé budovy Peněžní burzy), fond knihovny byl přestěhován a uložen v nevyhovujících prostorách bývalých pražských jatek v Praze-Holešovicích, kde setrval celkem šest let a byl i částečně fyzicky poškozen. Do nové budovy Federálního shromáždění se fondy vrátily v roce 1973, uložení fondů v nových skladištích bylo ukončeno v roce 1976. Během tohoto nového uspořádání fondu byl (v rámci dalšího vyřazování knih zakázaných autorů po násilném potlačení Pražského jara roku 1968 armádami pěti států Varšavské smlouvy) vytvořen a do speciálních plechových skříní pod zámek umístěn tak-

zvaný zvláštní fond libri prohibiti čítající 4797 svazků.

Knihovna, která měla v té době osm pracovníků, zahájila opět svoji standardní činnost za velmi dobrých pracovních podmínek. Disponovala dvěma klimatizovanými na třicet let dopředu vyprojektovanými depozitáři knih a periodik, které byly nákladním i osobním výtahem spojeny s čítárnou novin a časopisů v přízemí (jen několik kroků od jednoho ze vstupů do hlavního jednacího sálu) a s výpůjčním protokolem a studovnou v prvním patře, kde se nacházela do jednoho celku propojena i všechna ostatní knihovnická pracoviště. Zpracovatelský úsek (doplňování fondu knihovny, jmenná a předmětová katalogizace a péče o fond ve skladištích) a úsek služeb (výpůjční a informační služby, studovna, čítárna a publikační činnost) byly tak vzájemně horizontálně a vertikálně propojeny a přitom, s výjimkou výpůjčního protokolu, příruční studovny a čítárny periodik, dokonale prostorově odděleny od ostatního parlamentního provozu. Podle statistik za rok 1977 měla knihovna přírůstek 2270 publikací, vyřídila 5725 výpůjček, navštívilo ji 3398 čtenářů, provedla 174 rešerší, poskytl 502 informací, ve *Výběru z přírůstků knihovny Federálního shromáždění* uvedla 531 knih, do *Informací pro poslance Federálního shromáždění* vypracovala 210 anotací a poskytl 31 výzkumných prací.

Je třeba říci, že i přes značnou uzavřenost knihovny pro odbornou veřejnost, přicházely do ní v té době zahraniční návštěvy. V roce 1977 při příležitosti 43. kongresu Mezinárodní federace knihovnických asociací IFLA v Bruselu ji navštívili členové sekce parlamentních knihoven. V roce 1978 na 44. kongresu IFLA ve Štrbském Plese požádal o návštěvu knihovny Federálního shromáždění Gábor Vályi z parlamentní knihovny v Budapešti. Návštěva skupiny třiceti členů sekce parlamentních knihoven IFLA v čele s ředitelem kanadské parlamentní knihovny Erikem Spicerem a ředitelem knihovny německého Bundestagu Wolfgangem Eietzem se prostřednictvím cestovní kanceláře Čedok uskutečnila ve dnech 4.–8. září 1978. Je však nutné podotknout, že knihovna v té době již nebyla členem Mezinárodní federace knihovnických asociací, ač ji její první ředitel spoluzakládal.

Na přelomu 70. a 80. let minulého století zaměstnala šest zbylých knihovníků na dlouhou dobu generální inventura knihovnických fondů. Hlavním cílem bylo zjistit skutečný rozsah knihovnického fondu, prověřit jeho obsah a zjistit ztráty, protože fond byl v letech 1936 až 1972 čtyřikrát přemístěn a často za ne zcela vyhovujících podmínek. Inventura proběhla ve třech etapách. V první, v letech 1977 až 1980 byl vytvořen místní revizní katalog. Vlastní revize probíhala v letech 1980–1983. Třetí etapa v letech 1983–1984 se věnovala superrevizi a sumarizaci výsledků. Podle nich měla k 30. 9. 1984 knihovna 188 076 svazků, ve fondu publikací OSN a ostatních mezinárodních organizací bylo 4268 svazků a zvláštní fond obsahoval již dříve uvedených 4797 svazků.

V 80. letech minulého století tak lze v knihovně Federálního shromáždění vysledovat paradoxní situaci. Jedna z architektonicky a stavebně z hlediska uživatelů i knihovníků nejlépe řešených knihoven své doby se vinou politických okolností, malou politickou vahou a významem instituce, které sloužila a která na ní kromě politické loajality nevyžadovala téměř žádné zdokonalování jejich služeb, postupně stále více uzavírala do sebe a izolovala od ostatní knihovnické a širší odborné veřejnosti, až téměř úplně vymizela z jejího povědomí.

Jak tedy vypadala knihovna Federálního shromáždění 17. listopadu 1989?

Téměř 200 000 dokumentů v klimatizovaných depozitářích vybavených kompaktními regály, výpůjční protokol se studovnou příručkové literatury, čítárna novin a časopisů, povinný výtisk periodik, oborový povinný výtisk neperiodických publikací – to vše ve třech podlažích propojené osobním i nákladním výtahem v bezprostřední blízkosti hlavního jednacího sálu. Na druhé straně však nebyl k dispozici žádný xerox, fax a natož pak osobní počítač, knihovna měla naprostý nedostatek moderní literatury o fungování politického systému v podmínkách parlamentní demokracie, jakož i základních aktuálních všeobecných i odborných encyklopedických příruček a naprosto nedostačující počet zaměstnanců. Provoz knihovny zajišťovalo pouze pět knihovnic.

Nové vedení knihovny od 1. dubna 1990 zahájilo okamžitě kroky ke změně nevyhovují-

Přehled ředitelů a vedoucích pracovníků Parlamentní knihovny v letech 1918–2008

T O B O L K A Zdeněk, PhDr.	nar. 20. 6. 1874	ředitel knihovny NS a Senátu	1918–1939
M A L Ý Jaromír, PhDr.	nar. 14. 3. 1885	ředitel knihovny PNS, ÚNS (1939 – 6 měs. zástupce za Dr. Tobolku, pak vězněn, od r. 1945 reaktiv. do PNS)	1945–1947
J E L Í N E K Konstantin, PhDr.	nar. 27. 11. 1891	zástup. řed. knihovny ÚNS přednosta knihovny NS	1947–1948 1948–1958
V A Š E K Otakar, PhDr.	nar. 27. 7. 1910	vedoucí knihovny NS, FS	1958–1974
P A V L O V Felix, prom. práv.	nar. 1. 1. 1930	vedoucí knihovny a archivu FS	1974–1988
S O S N A Karel, PhDr.	nar. 29. 8. 1941	ředitel Parlamentní knihovny	1990–

16. 4. 07 Arch. Gar.

cího stavu. Knihovna se opět po mnoha letech stala institucionálním členem sekce parlamentních knihoven Mezinárodní federace knihovnických asociací IFLA a začala sbírat cenné zahraniční zkušenosti. Velkou pomocí zejména bylo, že ředitel knihovny byl ještě téhož roku zvolen do stálého výboru sekce parlamentních knihoven této organizace a mohl se na její činnosti prakticky podílet celá dvě čtyřletá funkční období. Zároveň se v té době knihovna obrátila na přední české odborníky s prosbou o vypracování koncepce moderní parlamentní knihovny. Výsledkem práce skupiny ve složení dr. Zdeněk Franc, dr. Ivan Málek, J. Hořejší, dr. František Pospíšil, dr. Bohdana Stoklasová a ing. Martin Svoboda byla analýza dosavadního stavu a návrh nové koncepce knihovny, včetně návrhu jejího statutu, vycházející z tehdejších trendů v knihovnické teorii a praxi a nastupujících informačních technologií. Koncepce byla podrobena oponentnímu řízení jak na tehdejší katedře vědeckých informací a knihovnictví Filozofické fakulty Univerzity Karlovy prof. Jiřím Cejpkem, doc. Rudolfem Vlasákem a dr. Ivanem Hříbkem, tak i v zahraničí řediteli parlamentních knihoven Spolkové republiky Německo Ernestem Kohlem, Švédska Bengtem Alexandersonem, Portugalska Aldou Cabral a zástupcem Kongresové knihovny ve Washingtonu Williamem H. Robinsonem.

Je třeba zdůraznit, že současná podoba knihovny má stále svůj základ v této koncepci, díky níž mohla například bez větších problémů v letech 1990 až 1995 přijmout velkorysou finanční, materiálovou a odbornou pomoc Kongresu USA, jako jedna z prvních knihoven přizpůsobit svoji organizaci a chod automati-

zovanému knihovnickému systému a zavést již tehdy funkci informačních specialistů, jejichž služby jsou poslanci a senátoři stále žádanější. Kongres USA prostřednictvím Kongresové knihovny a jejích pracovníků vybavil během relativně krátké doby knihovnu jak technikou (počítačovou sítí, kopírkami, faxem, moderní telefonní ústřednou), tak i encyklopedickou a periodickou i neperiodickou literaturou (včetně CD-ROM) vycházející z informačních potřeb zákonodárců demokratických parlamentů. V rámci specializovaného studijního programu předávali našim, převážně již novým knihovníkům (v knihovně v té době pracovalo již opět dvanáct knihovníků a informačních specialistů), pracovníci Kongresové knihovny v Praze i ve Washingtonu své zkušenosti z práce pro parlament i veřejnost. Podobnou pomoc obdržela knihovna i od britské Dolní sněmovny a německého Bundestagu.

Po krátkém období strmého vzestupu přišel 31. prosinec 1992 – rozpad československé federace, zánik federálních orgánů a institucí včetně Federálního shromáždění a s ním i doba nejistoty, pochybností a obav o další existenci formálně tehdy již Parlamentní knihovny. Poslanecká sněmovna převzala právně Parlamentní knihovnu jako součást své Kanceláře po třech měsících od zániku federace. Celou tu dobu byla knihovna formálně součástí uměle vytvořené Kanceláře zastupitelských sborů s úkolem vyrovnat se majetkově se Slovenskem a pak zaniknout a po pracovních-právních stránce byli knihovníci zaměstnanci ministerstva financí a pracovali setrvačností v prázdné budově na Václavském náměstí izolováni od nově vzniklého českého parlamentu na Malé Straně.

Nejzávažnějším problémem, který musela knihovna za této situace řešit, bylo majetkoprávní vypořádání se slovenskou parlamentní knihovnou. Podle zákona o dělení federálního majetku se movitý majetek, za který se počítaly nejen osobní počítače a kopírky, ale také archivní a knihovní fondy, měl dělit v poměru dva ku jedné. To by znamenalo odevzdat jednu třetinu z téměř 200 000 knih Slovensku a opět tak nenávratně poškodit jedinečný dlouhodobě systematicky budovaný knihovní fond, z něhož by zbyla na obou stranách jen více či méně informačně bezcenná torza. Majetkoprávní vyjednávání mezi oběma parlamentními knihovnamí probíhala celé tři měsíce velmi korektně a na vysoké kulturní úrovni. Výsledkem bylo, že k 1. dubnu 1993 převzala slovenská parlamentní knihovna v Praze soubor cca 1000 svazků převážně slovacik, duplicitních a multiplicitních fondů, jehož hlavní součástí byla kompletní sbírka tisků a těsnopiseckých zpráv

československého parlamentu za celé období společného státu a zároveň i kompletní soubor Sbirky zákonů za stejné období. K předávacím protokolu byla pak připojena dohoda o přednostním využívání zbylých knihovnických fondů slovenskou stranou. Ke zničení celistvosti knihovnických sbírek tak zásluhou zejména slovenské Národní rady nedošlo. Větší část pracovníků však v té době knihovnu opustila a ta se musela začít po svém postupném přestěhování v roce 1994 do historických budov Poslanecké sněmovny na Malé Straně budovat zejména personálně od základů znova. Toto období revitalizace knihovny trvalo do října 1996, kdy se z postavení oddělení tiskového odboru etablovala v rámci organizační struktury Kanceláře Poslanecké sněmovny jako samostatný odbor.

KAREL SOSNA > Sosna@psp.cz
dokončení příště

SDÍLENÍ BEZ HRANIC

Sdílení je velmi významnou součástí Webu 2.0. Současné technologie totiž umožňují rychlé a snadné sdílení v podstatě čehokoliv – od textů, obrázků nebo videa až po samotné znalosti. A podobně jako blogování či komunitní služby je i sdílení možné využít také v rámci knihoven a znalostních institucí.

Webové služby jdou pochopitelně ruku v ruce s internetovými technologiemi. V současné době je internet již poměrně rychlý a rozšířený, a není tedy divu, že posílání e-mailů a prohlížení statických webových stránek už uživatelům nestačí. Vždyť proč si posílat jen text, když je možné vyměňovat si i multimediální soubory, například video? A proč tyto soubory posílat jen jednotlivě, když je možné využít nějaké webové služby a zprístupnit je mnohem většímu množství lidí?

Jak již zaznělo v úvodu, **nové webové služby nám umožňují sdílet v podstatě cokoliv.** Můžeme na web umístit libovolný soubor, a buď nějaké konkrétní osobě poslat odkaz, nebo čekat, až

si ostatní uživatelé zmiňovaný soubor najdou sami. Je to podobné jako třeba u blogů – také můžeme mít jen skromný a tajný „deníček“ (určený možná jen pro nás či pro naši rodinu), nebo si můžeme založit blog veřejný, se kterým se naopak budeme chtít pochlubit i ostatním.

MOŽNOSTI SDÍLENÍ

Sdílení lze rozdělovat podle různých hledisek (např. sdílení fotografií, sdílení videa, sdílení odkazů), nicméně v zásadě rozlišujeme dvě základní skupiny. Tou první je **sdílení souborů** nebo také **hostování souborů**, kam může uživatel uploado-

vat (nahrát) třeba objemnou přílohu, která by se například nevešla do mailu. Adresátovi následně pošle jen odkaz (ve stylu http://název_sluzby.com/muj_soubor), kde si dotyčný člověk může daný soubor stáhnout. Příkladem takových služeb je třeba RapidShare.com, YouSendIt.com či filehosting.org; v Česku například eDisk.cz, Ulož.to či Úschovna.cz.

Druhý typ se už více hodí do naší oblasti **Webu 2.0**, protože **kromě samotného sdílení souborů se zde objevují i jisté komunitní prvky.** Hovoříme tedy už o komplexních *službách sdílení*, které pak dále rozlišujeme třeba podle typu (audio, video atd.). Nicméně všechny tyto služby mají některé společné prvky, kupříkladu možnost hodnocení souborů, vkládání komentářů, prohlížení uživatelských profilů a podobně – a sdílení tak pozvolna přesahuje i do oblasti sociálních sítí.

NEJZNÁMĚJŠÍ SLUŽBY

Jednou z prvních služeb typu **Web 2.0** byl *Flickr*, server zaměřený na sdílení fotografií a obrázků (kterých už obsahuje více než 3 miliardy). Jedním z pilířů jeho úspěchu je také fakt, že umožňuje velmi efektivní organizaci snímků do fotogalerií a k pořádání využívá štítky a metadata. *Flickr* vznikl v roce 2004 a již o rok později jej koupilo *Yahoo*. Mezi další silné hráče můžeme zařadit například *ImageShk.us* nebo *Photobucket.com*.

Co se týče sdílení videa, suverénním vítězem je služba *YouTube*, jeden z nejznámějších (a nejmýšlenějších) projektů vůbec. Dalo by se říci, že o *YouTube* slyšel už téměř každý, kdo se na „netu“ pohybuje – ostatně každý den si řádově desítky milionů uživatelů prohlédnou v průměru 150 milionů videí. Služba *YouTube* odstartovala v roce 2005 a v roce 2006 ji odkoupil internetový gigant *Google*. Konkurence je minimální, zmínit ale můžeme třeba *Metacafe.com*, *imeem.com* nebo *Google Video*.

Existují pochopitelně i příklady z našich luhů a hájů – třeba projekt „internetové televize“ *Stream.cz*. Ten se zhruba před rokem spojil s portálem *Seznam.cz* a v současné době je z něj známý a navštěvovaný web, který kombinuje vlastní produkci, uživatelská videa a dokonce i pořady z televize (například Velmi křehké vztahy *TV Prima*). V souvislosti se sdílením fotografií si zmínku zaslouží alespoň *Rajče.net*.

A SDÍLENÍ POKRAČUJE...

Kromě různých souborů a dokumentů je možné sdílet i další věci, například samotné znalosti. Typickým příkladem je *Wikipedie*, obrovská univerzální encyklopedie, kam může přispívat v podstatě každý. Uživatelé mohou upravovat stávající hesla, zakládat nová nebo třeba jen diskutovat, jak by se dal ten či onen článek vylepšit.

Sdílet se dají dokonce i zprávy. Této oblasti se věnuje služba *Digg*, ve které uživatelé přidávají zajímavým článkům body, vyměňují si odkazy, a neustále tak utvářejí a aktualizují žebříčky nejzajímavějších článků z různých oblastí. A když už jsem zmínil odkazy, nemohu zapomenout ani na *del.icio.us*, který se věnuje právě sdílení tzv. „bookmarků“ neboli „záložek“ (tedy oblíbených internetových odkazů).

Ovšem ani tím naše možnosti nekončí. Sdílet můžeme například prezentace z přednášek či konferencí (viz např. služba *SlideShare*), můžeme se s ostatními podělit o své hudební preference (např. na síti *Last.fm*), není problém pochlubit se třeba chutnými a vyzkoušenými recepty (např. na stránkách typu *TasteSpotting*) a vášniví čtenáři mohou sdílet i své oblíbené knihy (kupříkladu na webu *BookCrossing*). Sdílet se dá zkrátka opravdu téměř cokoliv...

SDÍLENÍ A KNIHOVNY

Velikou výhodou služeb sdílení je skutečnost, že **kromě vlastních komunitních funkcí umožňují i propojování s jinými stránkami a službami.** Není tedy žádný problém připojit ke článku na blogu třeba video z *YouTube* nebo umístit svou fotogalerii na *Flickr* či *Rajče* a propojit ji odkazem dejme tomu na své webové stránky. Jakákoliv knihovna tedy může kupříkladu rozšířit svůj web o multimediální obsah, a to vše jen s využitím volně dostupných služeb, které jsou navíc téměř vždy zdarma.

Není tajemstvím, že webové stránky knihoven se na různé obrázky a fotografie příliš nezaměřují. Pokud už si připraví „něco navíc“ nad rámec otevírací doby a několika novinek, často to jsou „knihovnické záležitosti“ jako on-line katalog, knihovní řád nebo formulář na rezervaci knihy. To je všechno sice hezké, ale knihovny by měly kromě své primární funkce nabízet i zajímavou formu. Měly by zkrátka uživatele zaujmout i pobavit, což samozřejmě platí zejména pro děti, ale ani dospělí se jistě zlobit nebudou.

Fotografie z výstavy nebo besedy, krátké video z Noci s Andersenem, to všechno jsou záležitosti, které upoutají pozornost, a navíc mohou malé i velké čtenáře motivovat k větší interakci (napsat komentář do diskuse, přijít se osobně podívat na další akci atd.). **Nejde tedy pouze o zábavu a určité zpestření, ale o celkovou prezentaci knihovny, tedy jak na své uživatele působí, jak s nimi komunikuje.**

ZÁVĚREM

Sdílení je jedním z klíčových elementů dnešních webových služeb a setkáváme se s ním v podstatě na každém našem virtuálním kroku.

Není to žádné překvapení, protože internet vždy spojoval a propojoval a současné webové technologie v této myšlence jen pokračují, a pouze ji tak ještě více rozvíjejí. Objevuje se tedy větší množství funkcí a jednotlivé služby se zároveň snaží vycházet uživateli co nejvíce vstříc.

Díky celé řadě takových moderních služeb je sdílení velmi rychlé, snadné a efektivní a zapojit se do něj může opravdu každý – ať už pracovní nebo pro zábavu. A i kdyby nás příliš nezaujalo sdílení aktivní (tedy že sami něco uploadujeme a zpřístupníme ostatním), vždycky můžeme zmiňované služby využít alespoň pasivně (na něco se podívat, něco si stáhnout). A kdo ví, třeba nás to nakonec opravdu chytne.

Co může nabídnout badatelům i knihovnám oborová brána Umění a architektura (ART)

Oborová brána Umění a architektura (ART)¹ – <http://art.jib.cz> byla poprvé představena odborné veřejnosti na konferenci *Archivy, knihovny a muzea v digitálním světě* v prosinci 2007 a od té doby se na nás obracejí zájemci o podrobnější informace a o navázání různých forem spolupráce s bránou ART. Co tedy oborová brána Umění a architektura vlastně je, jaké služby poskytuje uživatelům a jaké možnosti spolupráce knihovnám nabízí?

O projektu oborová brána ART

Oborová brána Umění a architektura byla realizována v průběhu roku 2007 díky grantovému programu *VISK 8/B – Jednotná informační brána*. Je rozvíjena jako součást projektu *Koordinovaná tvorba oborových informačních bran*, na kterém spolupracuje Národní knihovna ČR a Ústav výpočetní techniky Univerzity Karlovy v Praze. Na vytváření brány ART se podílí osm knihoven, které již dříve společně realizovaly projekt *Virtuální umělecká knihovna (VUK – <http://vuk.upm.cz>)*: knihovny Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, Národní galerie v Praze, Moravské galerie v Brně, Vysoké školy uměleckoprůmyslové v Praze, Muzea umění v Olomouci, Galerie výtvarného umění v Ostravě, Akademie výtvarných umění v Praze a Národního technického muzea v Praze. Cílem projektu VUK bylo virtuálně propojit

katalogy knihoven s uměnovědnou literaturou a rozšířit tak nabídku služeb pro odbornou veřejnost v jednotlivých knihovnách. Jelikož se však členy VUK staly postupně knihovny s různými knihovnickými systémy, rozhodli jsme se realizovat projekt oborové brány ART, který nejen umožňuje spolupráci knihoven bez ohledu na používaný knihovnický software (díky protokolu Z39.50), ale také nabídka služeb pro badatele je v bráně ART mnohem širší.

Jaké služby oborová brána ART poskytuje

Pro uživatele je výhodné, že je brána ART založena na stejných technologiích jako Jednotná informační brána i ostatní oborové brány (KIV, MUS, TECH). Vyhledávač **MetaLib** umožňuje přístup k různorodým informačním zdrojům (např. katalogy knihoven, článkové

Obr. 1. Úvodní obrazovka oborové brány ART

Obr. 2. Ukázka práce ve vyhledávači ART

databáze) a jejich souběžné prohledávání; prostřednictvím serveru **SFX** jsou badatelům nabízeny přidané služby k vyhledaným záznamům. Díky tomu může odborná veřejnost pracovat ve všech bránách ve známém prostředí a obdobným způsobem.

Prohledávání různých českých i zahraničních informačních zdrojů: Tato základní funkce oborové brány ART umožňuje uživatelům z jednoho místa jedním vyhledávacím rozhraním pomocí vyhledávače **MetaLib** paralelně prohledávat katalogy knihoven, souborné katalogy, databáze článků a časopisů a další zdroje z oblasti architektury, sochařství, malířství, kresby, grafiky a užité grafiky, uměleckého řemesla, uměleckého průmyslu, designu, fotografie, teorie a kritiky umění, památkové péče, restaurátorství atd. Tyto zdroje mohou být pro všechny zájemce buď volně přístupné (např. katalogy knihoven), nebo licencované (např. článkové databáze). Při vyhledávání potřebných dokumentů mohou badatelé využít tzv. **předvybrané sady zdrojů**, které jim usnadní orientaci ve zdrojích i vlastní vyhledávání. Uživatelé mohou pracovat s těmito skupinami zdrojů: *Katalog VUK, Další knihovny ČR, Zahraniční knihovny, Databáze článků a časopisů, Manuscriptorium*. Pro univerzální zdroje (např. katalog Library of Congress) jsou nastaveny filtry vyhledávání tak, aby vyhledávání odpovídalo tematickému zaměření brány. Podrobnosti o jednotlivých skupinách zdrojů i o jednotlivých zdrojích najdou zájemci na webových stránkách oborové brány ART. Výsledky vyhledávání jsou sloučeny na základě vztahů mezi záznamy pomocí **dynamických klastrů a faset**, což usnadní uživateli další práci s vyhledanými záznamy. U článkových

databázích funguje kontextové linkování ze záznamů na anotace nebo plné texty dokumentů.

Ještě více možností pro práci ve vyhledávači ART mají badatelé po registraci; mohou si sami vytvářet vlastní seznamy oblíbených zdrojů, ukládat záznamy i dotazy, nastavovat preferované zobrazení atd. Díky registraci také budou mít při dalších přihlášeních k dispozici vše, co si již dříve uložili.

Pro řešení různých potíží s vyhledáváním či při práci se záznamy mají uživatelé na webových stránkách brány ART připravenou nápovědu a stručný obrázkový manuál.

Seznam elektronických časopisů: I tato nabídka má usnadnit badatelům cestu k hledanému dokumentu. Pomocí SFX serveru je automaticky generován seznam elektronických časopisů, které mají jednotlivé knihovny VUK pro své čtenáře k dispozici. Díky vstřícnosti firmy EBSCO se podařilo zajistit, že má všech osm knihoven přístup do databází Academic Search Complete a MasterFILE Premier. Knihovny Moravské galerie v Brně, Národní galerie a Uměleckoprůmyslového muzea v Praze také umožňovaly do konce roku 2008 přístup do databáze Art Full Text. Všechny tyto databáze jsou licencované, takže badatelé s nimi mohou pracovat pouze na počítačích v příslušných knihovnách.

Vzájemné přebírání katalogizačních záznamů knihovnami: Díky protokolu Z39.50 server mohou všechny knihovny, které mají ve svých fondech uměnovědnou literaturu, využít Katalog VUK (a samozřejmě i další katalogy připojené do brány ART) pro stahování katalogizačních záznamů, bez ohledu na používaný knihovnický software.

Přidané služby: S využitím serveru SFX si může uživatel k nalezeným záznamům nejen zajistit získání příslušného dokumentu, ale může také zjistit, zda a za jakých podmínek si jej lze vypůjčit v určité knihovně, objedná si dodání článku prostřednictvím některé služby doručování dokumentů, může pokračovat ve vyhledávání informací na internetu apod.

Nenašli jste? V případě, že uživatel nebyl při svém hledání úspěšný a nenašel potřebné dokumenty prostřednictvím vyhledávače MetaLib, v této záložce může využít nabídku odkazů na další zdroje. Najde zde odkazy na *Archiv výtvarného umění (abART)*, *Archiweb*, *Lexikon českých výtvarníků (SCA-art)*, *The Catalog of the Libraries of The Metropolitan Museum of Art*, *Virtual Catalogue for Art History* atd. Návštěvníkům brány ART je zde také k dispozici formulář, kam nám mohou nejen psát své dotazy (jestliže jsou při své práci v bráně ART neúspěšní), ale také sdělovat své připomínky. Pokud se badatelé prostřednictvím tohoto formuláře rozhodnou doporučit informační zdroj, který ještě není v portálu ART zařazen a mohl by být užitečný i pro ostatní uživatele, pomohou nám zvyšovat kvalitu oborové brány ART.

Akce / Výstavy: Velmi zajímavou nabídku, která by mohla oslovit nejen odbornou veřejnost, ale i další zájemce o výtvarné a užité umění, tvoří výběr z výstav v jednotlivých institucích, jejichž knihovny jsou členy VUK. Tato nabídka je pravidelně aktualizována, je doplněna přímým odkazem na podrobnější články k jednotlivým výstavám a je možné ji sledovat pomocí webového informačního kanálu (RSS). Po přihlášení k jeho využití jsou nové infor-

mace automaticky stahovány do počítače příslušného zájemce o tuto službu.

O projektu: Tato záložka je určena uživatelům, kteří se chtějí více dozvědět o projektu oborová brána Umění a architektura. Získají zde např. podrobnější informace k MetaLib a SFX, mohou se podívat na obdobný projekt v zahraničí, seznámit se s prezentacemi a články, které již byly o bráně ART vytvořeny, získají zde údaje o všech tvůrčích oborové brány ART atd.

Další možnosti brány ART

Nabídku služeb oborové brány ART pro odbornou veřejnost se snažíme průběžně rozšiřovat, stejně tak i nabídku zdrojů, které jsou do brány ART připojeny. V loňském roce jsme připravili také některé novinky, o nichž doufáme, že budou užitečné pro všechny, kteří s portálem ART pracují.

Propojení s Google Scholar: Díky tomuto propojení a s využitím serveru SFX ART se opět zvýšila pro badatele možnost získat plné texty dokumentů, tentokrát takové, které jsou vyhledány pomocí Google Scholar.

RSS: Nejen informace přidávané do záložky Akce, ale také záložku Novinky je možné sledovat pomocí webového informačního kanálu. Díky tomu mohou být informování pravidelní návštěvníci oborové brány ART o nejnovějších změnách na tomto portálu.

Ke stažení: Knihovny, které chtějí na svých webových stránkách umístit banner nebo logo oborové brány ART, je mají k dispozici právě na této stránce. Jsou zde také vystaveny propagační letáky a zejména obrázkový manuál, který je připraven tak, aby sloužil badatelům

jako návod pro práci s oborovou bránou ART přímo u počítačů ve studovnách.

Anglická verze: V průběhu měsíce dubna 2008 byla spuštěna anglická verze brány ART, která je v podstatě stručnější verzí českého portálu. Díky ní mohou zahraniční návštěvníci brány ART využít všechny její vyhledávací možnosti včetně nápovědy, mohou se dozvědět také základní informace o projektu a jeho členech, avšak záložky Akce a Novinky jsou určeny pouze českým uživatelům portálu.

Mezinárodní spolupráce: V souvislosti se zpřístupněním anglické verze webových stránek oborové brány ART jsme oslovili některé oborové zahraniční knihovny či obdobné projekty s pozváním ke spolupráci na oborové bráně ART. Kontaktovali jsme např. *Museo de Artes Decorativas v Madridu* a tvůrce projektu *Virtuelle Fachbibliothek Kunstgeschichte* a doufáme, že se nám postupně podaří rozšířit naši nabídku v bráně ART o další zajímavé zdroje.

Využívání brány ART

Od zahájení provozu oborové brány Umění a architektura je sledována i návštěvnost portálu, takže díky tomu máme přehled o jeho využívání. Obrázek č. 3 ukazuje statistiku návštěvnosti oborové brány ART od prosince 2007 do konce července 2008.

Na základě tohoto přehledu bychom mohli říci, že se brána ART stala dalším úspěšným portálem, který je odbornou veřejností hojně využíván. Domnívám se však, že toto tvrzení by bylo velmi zjednodušující a nebylo by zcela správné. I když je brána ART v provozu pouze necelý rok (pozn. redakce – článek byl připraven v srpnu 2008 a využívá právě ročních zkušeností z provozu), můžeme k zhodnocení jejího přínosu pro uživatele využít také zkušeností, které jsme v jednotlivých knihovnách VUK během tohoto období získali. Je zřejmé, že většinu návštěvníků portálu ART můžeme rozdělit na dvě skupiny: tu první tvoří badatelé z oblasti výtvarného a užitého umění, tu druhou představují knihovníci, a to nejspíše z oblasti služeb a katalogizace fondů. Ukazuje se, že knihovníci nemají s používáním brány ART větší problémy, naopak naši badatelé si na její využívání při své práci zvykají velmi pomalu.

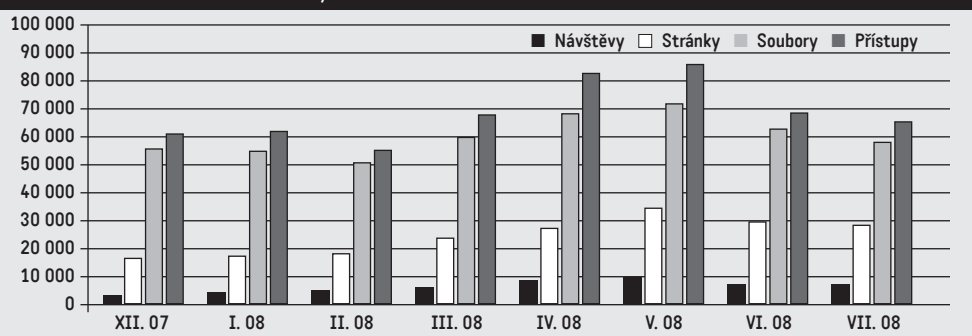
Zejména starší uživatelé jsou příliš konzervativní a někteří stále preferují práci s listkovými katalogy a klasickými papírovými dokumenty. Navíc někteří mají problémy i s orientací v portálu ART, nejsou také zvyklí souběžně pracovat s katalogy několika knihoven (např. si vypíší signaturu publikace z jiné knihovny VUK) a nedokáží plně docenit přednosti práce s plno-textovými databázemi. Na nás knihovnicích tedy je, abychom jim dokázali výhody používání brány ART srozumitelně vysvětlit a abychom je naučili s ní pracovat. Připravujeme proto pro badatele různé manuály a školení tak, aby se mohli s výhodami používání oborové brány ART lépe seznámit.

Díky zkušenostem s přípravou a rozvojem brány Umění a architektura jsme si také uvědomili, jak velmi je důležité, aby se co nejvíce informací o této oborové bráně dostalo k těm nejpovolanějším – ke knihovnicům. Pokud se naši kolegové v knihovnách seznámí s fungováním oborové brány ART, potom budou moci při zodpovídání dotazů z oblasti architektury, výtvarného a užitého umění čtenářům oborovou bránu ART doporučit, nebo jim sami pomohou potřebné informace najít. I z tohoto důvodu je třeba připomenout, čím vlastně může být oborová brána ART užitečná jak pro badatele, tak i pro knihovny.

Přínos oborové brány ART pro badatele:

1. V bráně ART si uživatelé sami mohou vytvářet rešerše na různá témata z oboru architektura, výtvarné a užité umění;
2. V článkových databázích mají přístup k plným textům nebo anotacím dokumentů (většinou jde o licencované zdroje, takže jsou k dispozici v rámci knihovny, která má zdroj zaplacený či ho zpřístupňuje v rámci grantu);
3. Díky serveru SFX získají čtenáři úplný seznam elektronických časopisů a relevantních on-line služeb, které k vyhledaným dokumentům knihovna nabízí;
4. Díky rozšiřující se nabídce připojených zdrojů (i z příbuzných oborů) mohou získávat informace o daném oboru v širších souvislostech;
5. Existuje velmi snadné přecházení mezi jednotlivými oborovými branami a JIB.

Obr. 3. Statistika návštěvnosti oborové brány ART

Přínos oborové brány ART pro knihovny

Kromě již zmiňovaných služeb (např. paralelní prohledávání různých elektronických informačních zdrojů, přebírání katalogizačních záznamů atd.) přináší zapojení knihoven do brány Umění a architektura i řadu dalších výhod:

1. Účast v bráně ART je dobrou propagací knihoven v prestižním projektu – na webové stránky brány ART mohou účastníci projektu (např. muzejní knihovny) přidávat fotografie nejen z knihovny, ale i sbírkových předmětů svého muzea či galerie, mohou informovat o výstavách a dalších zajímavých akcích, které se v jejich institucích pořádají;
2. Díky rozšiřující se nabídce připojených zdrojů v bráně ART se rozšiřuje i tematický záběr knihovny o příbuzné sbírky (např. uživatelé brány ART mají k dispozici také katalog knihovny Národního filmového archivu, který byl zařazen do předvybrané skupiny zdrojů Další knihovny ČR);
3. Oborová brána ART může sloužit pro knihovny i jako zdroj inspirace a sdílení know-how při realizaci jejich vlastních projektů;
4. Díky bráně ART je možné navázat i řadu zajímavých mezinárodních kontaktů.

Možnosti spolupráce knihoven s oborovou bránou ART

Jakou formu spolupráce mohou knihovny s bránou Umění a architektura vlastně navázat? Tuto spolupráci je možné realizovat ve čtyřech rovinách:

Webový partner – na své webové stránky mohou knihovny umístit nejen logo či banner oborové brány ART, ale zejména vyhledávací okénko, které umožní návštěvníkům jejich stránek velmi snadné prohledávání informačních zdrojů brány. Tato spolupráce je výhodná zejména pro knihovny, které nejsou členy sdružení Virtuální umělecká knihovna nebo mají zájem o spolupráci, ale zatím není připojení do brány ART z technických či jiných důvodů možné. Navázání této formy spolupráce je velmi jednoduché a nevyžaduje žádné finanční prostředky. Vyhledávací okénko a návod na jeho nastavení najdete na stránkách brány ART (<http://art.jib.cz>) v záložce O projektu.

Obr. 4. Vyhledávací okénko ART

Stahování katalogizačních záznamů – pomocí protokolu Z39.50 server mohou knihovny s jakýmkoli knihovnickým systémem využívat katalogy oborové brány ART pro vzájemné přebírání záznamů. Tato spolupráce knihoven k ničemu nezavazuje, naopak mají možnost díky bráně ART rychleji zpracovat své fondy. Knihovny sdružené ve VUK si už vzájemně katalogizační záznamy poskytují; další institucí, která využívá katalogy oborové brány Umění a architektura pro přebírání záznamů, je např. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem. Pokud budete mít i vy zájem o tuto formu spolupráce, je třeba vyplnit žádost o vytvoření profilu JIB pro přebírání záznamů na adrese <http://jib-info.cuni.cz/prebirani>.

Zpřístupnění katalogu knihovny v bráně ART – je také možné připojit katalog vaší knihovny jako další prohledatelný zdroj pomocí vyhledávače MetaLib. Tato forma spolupráce nejen umožní, že se výrazně rozšíří okruh uživatelů, kteří budou moci využívat katalog (a tím i fondy) vaší knihovny, ale katalog takto připojené knihovny bude moci být využíván i pro vzájemné přebírání katalogizačních záznamů ostatními knihovnami. Pro zahájení této formy spolupráce je třeba, aby příslušná knihovna měla k dispozici Z39.50 server, ovšem další spolupráce již probíhá bez finančních nároků. Knihovnou, jejíž katalog byl do brány ART tímto způsobem připojen, je již zmiňovaná knihovna Národního filmového archivu.

Člen sdružení Virtuální umělecká knihovna – zapojení do sdružení Virtuální umělecká knihovna představuje nejvyšší formu spolupráce v rámci oborové brány ART. VUK je virtuální společenství knihoven bez právní subjektivity, vzájemná spolupráce probíhá na smluvním základě. Knihovna, která se pro tuto

formu spolupráce rozhodne, bude moci zpřístupnit ve vyhledávači MetaLib oborové brány ART nejen svůj katalog, ale také elektronické časopisy a další zdroje, které má k dispozici. Spolupracující knihovna však zejména získá možnost aktivně se zapojit do tohoto projektu. Bude mít právo spolurozhodovat o tom, jak se bude oborová brána ART dál vyvíjet, bude se podílet na vytváření portálu ART včetně propagace vlastní instituce formou fotogalerie nebo přidáváním výstav a dalších zajímavých akcí. S touto formou spolupráce však souvisí i řada povinností, zejména je třeba podílet se na finančních nákladech, které souvisejí s provozem brány ART. K těmto nákladům patří hlavně platby za údržbu systémů používaných v bráně ART a za její další rozvoj. Z vlastní zkušenosti však mohu potvrdit, že výhody získané pro knihovnu i její čtenáře daleko převyšují vyšší finanční částky vynaložené na vznik a provoz brány ART. Jsme rádi, že si to postupně začínají uvědomovat i ostatní kolegové, neboť další knihovnou, která projevila zájem stát se členem sdružení VUK, je knihovna Západočes-

kého muzea v Plzni. Přistoupení tohoto nového člena do VUK nás těší o to víc, že tato knihovna má ve svých fondech velmi cenné sbírky uměnovědné literatury.

Vítáme samozřejmě zájemce o všechny druhy spolupráce s oborovou bránou ART a ochotně všem knihovnám pomůžeme se zahájením takové formy, která pro ně i jejich čtenáře bude největším přínosem. Byli bychom však velmi rádi, kdyby se další knihovny, které mají ve svých fondech literaturu zaměřenou na architekturu, výtvarné a užité umění, rozhodly stát členy sdružení Virtuální umělecká knihovna. Pomohly by nám s rozšiřováním nabídky služeb a zdrojů pro odbornou veřejnost v rámci oborové brány Umění a architektura (ART).

KVĚTA HARTMANOVÁ > hartmanova@upm.cz

ODKAZY:

- 1 Text navazuje na článek Oborová brána Umění a architektura (ART), který byl napsán pro časopis Knihovna (č. 2/2007).

Překlady z anglické a americké literatury po roce 1989

Když jsem byl požádán, abych něco „řekl“ o překladech z angličtiny, zdálo se mi to zprvu celkem snadné – vždyť z které jiné oblasti vychází každý měsíc tolik překladových titulů? Hned vzápětí jsem si ale uvědomil, že to bude přesně naopak, že orientovat se v nepřehledné houšti knih (umocněné chaotičností našeho knižního trhu) bude velmi svízelné.

Ano skutečně, anglicky psaná literatura se v překladech bezpochyby těší výsadnímu postavení, a zdaleka nejenom u nás – například i ve Francii, jinak velmi podezřívavé vůči cizím kulturním vlivům, vycházejí překlady anglických a amerických autorů často téměř bezprostředně po originálu (a to napříč žánry, od Juliana Barnese po Thomase Harrise). Příčiny této skutečnosti jsou spletité a nebudu je zde

podrobně rozebírat, snad stačí zmínit tu nejvýznamnější, totiž rozšíření angličtiny (a tudíž i potenciálního čtenářstva) po celém světě a její ustavení jakožto *lingua franca*. Vznikl tak pochopitelně obrovský prostor – na jedné straně umožňující nakladatelům vydávat díla známých autorů ve značném nákladu a s vysokým ziskem, na straně druhé pak prostor pro uplatnění začínajících autorů.

Globální rozšíření angličtiny s sebou nese i to, že anglicky psaná literatura je čtena v originále nejenom v zemích, kde má silnou koloniální tradici, nýbrž například i u nás, v Německu nebo v již zmiňované Francii. A poněvadž díky vysokému nákladu bývají knihy v originále často levnější než překlad (u nás se cenová relace téměř vyrovnává), vzniká zde vlastně jakási pro-

tichudná tendence: na jedné straně vede konjunktura anglicky psané literatury k častějšímu překládání, na straně druhé tyto překlady pomalu činí nadbytečnými. A soudě podle pozvolného rozmachu anglických knihkupectví v Praze, i u nás se už začíná projevat druhá tendence.

Překládání z angličtiny má u nás velice silnou tradici, a to už od doby první republiky. Vždyť, nemylím-li se, český překlad Joyceova *Odysea* byl vůbec jeden z prvních a stejně rychle (a často velmi dobře) byli překládáni i jiní autoři. Samostatnou kapitolou jsou pak překlady z období posledních třiceti let, vycházející hlavně v Odeonu, kde působila řada vynikajících redaktorů a překladatelů – které nebudu jmenovat, protože bych na některého mohl neprávem zapomenout. Pokusím se tedy zmínit alespoň několik knih – ty mi eventuální opomenutí prominou spis. Především tu je edice Soudobá světová próza, nejprve pod hlavičkou Státního nakladatelství krásné literatury a umění, kde vyšel například Thomas Wolffe, později pod Odeonem, kde – a to stojí rozhodně za zmínku – byly překlady doprovázeny i výbornými doslovy. V této edici vyšel *Sběratel* Johna Fowlese, *Neviditelný* Alpha Ellisona, *Nepokoje* J. G. Farrella, *Dům pro pana Biswase* V. S. Naipaula, po roce 1990 pak i *Hanba* Salmana Rushdieho či *Stará láska* I. B. Singera. Nicméně to nebyla jen tato edice: v Odeonu vycházely i jiné skvělé knihy – na přelomu osmdesátých a devadesátých let především *Lolita* Vladimira Nabokova, *Deadwood* Petera Dextera, *Obléhání Křišnapuru* J. G. Farella, *Starí partáci* Kingsleyho Amise nebo *Portnoyův komplex* Philipa Rotha. Kvalitní překlady pochopitelně netvoří trh či nějaká obecná konstelace prostředí, nýbrž konkrétní překladatelé a redaktori – v naší současné době právě z velké části ti, kteří působili před rokem 1989 v Odeonu a jiných velkých nakladatelstvích. Pochopitelně ani to neplatí bez výjimky, najde se spousta vynikajících překladatelů a redaktorů, kteří začali působit až v oněch uplynulých letech – a ani zde nebudu jmenovat.

Výběr titulů

Jaké knihy tedy vlastně v poslední době vycházely? Můj přehled, spíše schematický než enumerativní, přirozeně vychází z těch knih,

s nimiž jsem přišel do styku, takže je nutně nahodilý. V překladové literatuře se pokusím spíše naznačit některé tendence, pojmenovat jisté fenomény, ukázat příklady, přičemž lze v každém okamžiku právem namítnout, že jsem měl sáhnout po jiných, že můj výběr je subjektivní, že jsem neobsáhl vše.

Když jsem před chvílí hovořil o globálním rozšíření angličtiny a knižního trhu, měl jsem pochopitelně na mysli současnou literaturu. Nicméně nedílnou součástí každé literatury je i tradice. Ta byla přece jen dříve v překladové literatuře zastoupena výrazně silněji. Nakonec ani Odeon nevydával výhradně současnou literaturu, ale i starší, za všechny jmenujme třeba *Deník morového roku* Daniela Defoa. Samostatnou kapitolou tvoří poezie, a zde i po roce 1989 pokračovala cenná kontinuita v Mladé frontě, která má vynikající edici *Květy poezie*. Předtím se poezii věnoval i Československý spisovatel, který ještě v roce 1989 vydal antologii současných anglických básníků *Ostrovy plouvoucí k severu*.

V aktuální překladové produkci výrazně převládá současná próza. Na okraj zájmu nakladatelů byla odsunuta jak poezie, tak starší literatura, byť i zde vyšlo v poslední době několik velmi hodnotných knih (o nichž bude řeč). Důvody se můžeme dohadovat, nicméně alespoň několik hlavních je po mém soudu nasnadě: navzdory všem řečem o smrti románu se právě román ukázal jako žánr úžasně životaschopný a flexibilní, u čtenářů získal obrovskou popularitu (rozhodně větší než poezie či drama), a tudíž se romány začaly víc psát, vydávat, recenzovat atd. U nás navíc přistupuje přesvědčení (které pochopitelně neexistuje pouze zde), že překládat román je mnohem snazší než překládat poezii, a tak román v posledních letech nouzí o překladatele rozhodně netrpěl. A právě tehle omyl je po mém soudu charakteristickým znakem překladové literatury posledních patnácti let. V době, kdy padla stará omezení, direktivní výběr titulů a otevřely se nové možnosti, začali romány překládat lidé, kteří toho o překladu bohužel příliš nevěděli a ve fatálně mylném domnění, že stačí pouze porozumět tomu, o co jde – tj. ve smyslu děje (a někdy dokonce ani to), jaksi úplně zapomněli, že dobrý překladatel musí především ovládat svůj vlast-

ní jazyk. Proto se nabízí označit dobu několika prvních let po revoluci v roce 1989 jako „dobu přechodu“ – tj. období plné zmatků, omylů, ale na druhé straně i skvělých počínů, které existují vedle sebe. Není totiž pravda, že by česká překladová literatura po roce 1989 nějak rázem upadla. Dobří překladatelé překládali dobře i nadále, vedle nich se objevili noví dobří, a taky hodně špatných – na druhé straně zase vycházelo mnohem více knih. Je do jisté míry tragické, že mnoho špatných překladů bylo vlastně vedeno dobrým úmyslem a vniče tak přišel bohublíbý literární entuziasmus a někdy i spousta práce. Ale o tom později.

Starší literatura

Protože četná překladatelská i redaktorská selhání se nevyhnula právě současnému románu, který vycházel za posledních deset let nejčastěji, nechám si tento žánr na konec. Teď bych se chtěl podívat na oblasti, které tak početně zastoupeny nebyly, tedy stará anglická literatura a poezie.

Pokud je řeč o starší anglické literatuře, nebo vlastně o anglické literatuře, anebo nakonec o literatuře jako takové, není asi možné začít nikým jiným než Williamem Shakespearem. A právě Shakespeare stál u asi největšího nakladatelského počínu posledního desetiletí, jímž je dvojjazyčné vydání, které péčí Martina Hilského vycházelo nejprve v Torstu a nyní pokračuje v Atlantisu. Počin je to ojedinělý hned z několika důvodů. Tak předně se nám do rukou dostává bezkonkurenčně nejlepší překlad Shakespeara, který kdy v češtině vznikl, při jehož četbě člověk znalý originálu jenom žasne a nabývá dojmu, že „lepší“ převod je prostě za hranicemi našeho jazyka. Navíc je to vydání dvojjazyčné, opoznámkované (a to jak anglická, tak česká část), opatřené detailní a pečlivou studií v rozsahu bezmála sta knižních stran. Tato vydání přirozeně vycházejí z překladů, které Martin Hilský pořizuje pro divadlo a které občas vycházejí i samostatně. V Torstu dosud vyšly tři svazky: jako první *Sen noci svatojánské*, pak *Sonety* a *Kupec benátský*, další dramata vydává ve stejné grafické úpravě brněnské nakladatelství Atlantis. A je třeba ještě podotknout, že nejde jen o nejlepší překlad do češtiny, nýbrž i o nejlepší českou kritickou literaturu věnovanou Shakespearovi.

A tím jsem vlastně vyčerpал i překlady drammat – tedy publikované, na jevištích se původní překlady sem tam objeví. Na druhou stranu dramatické práce se vydávají pomálu všude. Nicméně poezie se překládá, pochopitelně nakolik je to možné, – ne možná tolik jako román, na druhou stranu však s menšími kixy. O Shakespearových sonetech už jsem se zmínil, a tak z dalších je třeba na prvním místě určitě jmenovat nejvýznamnější americkou básničku Emily Dickinsonovou, jejíž poezie vyšla v překladu Jiřího Šlédra v Argu. Jiří Šlédr již dříve vydal dva výběry, přičemž tento poslední je nejobsáhlejší. V polovině devadesátých let vyšel ještě jeden svazek vybraných básní Dickinsonové, ovšem překlad za Šlédrovým výrazně zaostává. Už jsem zmínil edici Mladé fronty *Květy poezie*, kde vyšlo několik pozoruhodných knih anglické poezie: v polovině devadesátých let vydala Marie Žantovská pod názvem *Děť z plané růže* výbor z Keatsovy poezie, Zdeněk Hron vybral a přeložil básně Philipa Larkina (*Vysoká okna*) a také irského laureáta Nobelovy ceny Seamuse Heaneyho (*Přezimování pod širým nebem*). Mimo tuto edici vyšly v Mladé frontě ještě vybrané básně Williama Blakea, rovněž v překladu Zdeňka Hrona. A pozoruhodný svazek Blakeova díla, konkrétně *Snoubení nebe a pekla*, vyšel v nakladatelství Paseka, které vydalo autorovy básně i s rytinami, jež tvoří nedílnou součást jeho díla. Právě posledně jmenovaný překlad je však v jistém smyslu velice pozoruhodný, jde totiž o překlad kompletního svazku. Jinak panuje u nás zažitý názor, že poezie se vydává ve výběrech – a tak vyvstává otázka, proč básníci své texty radí do nějakých sbírek. Čeští nakladatelé asi mají za to, že pro srandu králíkům. Pravda, v jistých případech je výbor pochopitelný, například u G. M. Hopkinse, který vyšel v Torstu, ale pak by se slušelo knihu jako výbor označit – tj. uvést ji sice nepoetickým, leč výstižným titulem „Výbor z poezie“, jak je to běžné třeba v Anglii nebo ve Francii. Současná praxe klame hlavně u současných autorů a v tomto ohledu volila Mladá fronta úplně nejhorší ze všech možných řešení – výbor z Larkina i Heaneyho nese název konkrétních sbírek. Navíc zrovna v případě Philipa Larkina by nakladatel udělal nejlépe, kdyby pod názvem *Vysoká okna* vydal

skutečně *Vysoká okna*, tj. nejlepší a také poslední básníkovou knihu. Právě v překládání poezie jsou po mém soudu obrovské mezery. Někteří výborní básníci, a u nás dokonce známí svými prozaickými díly, nebyli přeloženi vůbec (Kingsley Amis, Lawrence Durrell, Robert Graves), jiní jen částečně, nadto v problematických výběrech (viz výše zmiňovaní). William Blake by určitě zasloužil přeložit jinak než výběrem – a možná někým jiným než Zdeňkem Hronem, jehož překlad Blakea se mi zdá přece jen horší než jeho překlady současných básníků – takže v tomto směru je počín Paseky snad příslibem. Stejně tak by jistě bylo přínosné přeložit někoho z dalších, třeba některé viktoriánské básníky anebo modernistické básníky dvacátých a třicátých let. Dále jistě stojí za zmínku, že i když se objevil překlad Miltonova *Samsona*, na moderní přetlumočení *Ztraceného ráje* stále čekáme.

Co se týče starší prózy, je třeba na prvním místě uvést *Poutníkovu cestu* Johna Bunyana, kterou vydalo Argo – alegorickou skladbu v některých ohledech připomínající Komenského *Labyrint*. Argo založilo přínosnou edici Kořeny, kde z anglicky psané literatury dosud vyšel *Orlando* Virginie Woolfové, *Svatyně* Williama Faulknera a také román *Duha* D. H. Lawrence. Dva z těchto titulů (Woolfovou a Lawrence) přeložila Kateřina Hilská, která rovněž převedla do češtiny vynikající *Rodákův návrat* Thomase Hardyho. Pak vyšlo ještě několik titulů ve Spisovateli, a pochopitelně kontroverzní *Artušova smrt* Thomase Maloryho. Kontroverzní proto, že překlad byl označen za nepůvodní, opsaný z předchozího vydání českého (v Živých dílech minulosti) a slovenského. Překladatel se proti tomu v tisku ohradil, aniž by se našel někdo, kdo by s ním polemizoval a posudek komise udělující anticenu za překlad obhájil.

Současná literatura

Ale největší pozornost nakladatelů byla upřena na současnou literaturu. Jak jsem už několikrát naznačil, to se vzhledem k její popularitě přímo nabízí, byť i zde se skrývají jistá úskalí, a to jmenovitě ve výběru titulů. Právě proto jistě sehrál velmi přínosnou roli přehled Martina Hilského *Současný britský román*, vy-

daný na samém začátku devadesátých let, hlavně pak jeho poslední kapitola, v níž vlastně do českého prostředí uvedl generaci prozaiků narozených okolo roku 1950, kteří do té doby nebyli u nás překládáni – a postupně k nám byli přeloženi snad všichni: Julian Barnes, Martin Amis, William Boyd, Kazuo Ishiguro, Ian McEwan, Graham Swift, ze starších pak Angela Carterová.

Obecně se dá říct, že výběr autorů vykazoval několik základních tendencí. Tou hlavní, a nejsamozřejmější, bylo vydávání těch spisovatelů, kteří v našem prostředí již byli známi z překladů před rokem 1989. V Lidových novinách tak vyšla *Věž z ebenu*, vynikající sbírka povídek Johna Fowlese, asi jednoho z vůbec nejvýznamnějších anglických autorů druhé poloviny dvacátého století, a Volvox Globator vydal jeho nejrozsáhlejší román *Mág*. Argo zase sáhlo po Kurtu Vonnegutovi, v Čechách téměř kultovním spisovateli, stejné nakladatelství vydalo i další romány Kena Keyseho, zde proslaveného *Přeletem nad kukaččím hnízdem*, Williama Saroyana a hlavně zaměřilo svou pozornost na dílo I. B. Singera – za poslední roky vyšlo v Argu snad pět jeho knih. V různých nakladatelstvích (včetně Arga) vyšly knihy Margaret Atwoodové, jež česky debutovala v Odeonu *Ublížením na těle*, v Mladé frontě vyšlo několik nových překladů Grahama Greena (*Lidský faktor*, *Monsignor Quijote*). Nakladatelství BB/art (a překladatel Miroslav Jindra) se zase soustavně věnovalo dílu Josepha Hellera, Paseka sáhla po Peteru Ackroydovi.

Druhou tendencí je vydávat knihy autorů, kteří se již v Británii či Spojených státech etablovali, ví se o nich i u nás, ovšem přeloženi dosud nebyli. Významnou roli zde opět hrálo Argo, které z výše zmiňovaných vydalo právě Angelu Carterovou (sbírku povídek *Krvavá komnata*; zajímavé romány *Noci v cirkuse* či *Moudré děti* na svého nakladatele stále čekají); britského prozaika japonského původu Kazua Ishigura – jeho druhý román *Malíř pomíjivého světa*, přičemž už předtím vyšla v nakladatelství Volvox Globator jeho nejznámější (patrně díky filmové verzi), ovšem rovněž nejlepší kniha *Soumrak dne*; velice zajímavou prozaičku Jeanette Wintersonovou (*Na světě nejsou jen pomeranče*) a nepříliš známého, nicméně

brilantního skotského autora Alasdaira Graye (*Něco z kůže*, překlad autorova nejrozsáhlejšího románu *Lanark* se údajně chystá). Pozadu ovšem nezůstávala ani ostatní nakladatelství: Mladá fronta vydala výbor povídek Williama Trevora, nejlepší román Johna Banvilla *Knihy doličná*, skvělého *Flaubertova papouška* Juliána Barnese, román Iana McEwana *Cizinci ve městě*, dále ani zdaleka tak slavnou, leč literárně nadmíru zajímavou autorku Rose Tremainovou, které vyšel historický román *Navrácená milost*. Nicméně pokud je řeč o anglicky psané literatuře a Mladé frontě, pak je hlavní postavou nepochybně Salman Rushdie. Toto nakladatelství se mu věnuje velice soustavně a hlavně velice pečlivě. O překladech Pavla Dominika asi platí totéž co o shakespearovských překladech Martina Hilského: jen stěží si lze představit, že (anebo jak) by mohly být lepší. Mladá fronta vydala jak „největší“ autorův román *Děti půlnoci*, tak předposlední, a možná v ledasčem ještě lepší *Maurův poslední vzdech*, povídky *Východ, Západ* a údajně se chystá i poslední vydaný román *Země pod jejíma nohama*. Snad ještě zbývá zmínit se o *Satanských verších*, románu, který Rushdieho „proslavil“ asi nejvíce a čtenáře zaujal podle všeho asi jinak, než si autor přál. Ten vyšel česky dokonale anonymně – v bulvárním pozlátkovém obalu, bez udání jména překladatele i nakladatele, což je do jisté míry pochopitelné – ačkoliv pochopitelné už nejsou jiné věci, tedy hlavně kontroverze ohledně předmluvy.

Další z významných britských spisovatelů střední generace, kteří před rokem 1989 u nás nevycházeli, je Ian McEwan – je to zvláštní, ale jeho knihy byly za posledních deset let přeloženy do češtiny skoro všechny, byť se zdá, že nakladatelé mohli v některých případech sáhnout raději někam jinam: po skutečně vynikající *Betonové zahradě* (v českém překladu ji vydal Volvox Globator) a šokujících raných povídkách autor podle všeho spíše tápe a navzdory Knižní ceně, kterou dostal za poslední román *Amsterdam* (promptně vydaný ve Volvoxu necelý rok poté), je jeho další tvorba ve stínu raných věcí. To platí hlavně o románech, které si vybrala Jota: *Černí psi* a *Nevinný*, stejně jako o *Snilkovi*, próze určené pro děti.

Nakladatelství ITA si zase vybralo Grahama

Swifta a jeho fenomenální román *Země vod*, což je kniha z počátku osmdesátých let a rozhodně nejlepší autorovo dílo, o třídu či dvě lepší než pozdější knihy jako *Mimo tento svět* či *Navěky*, které vyšly v nakladatelství Mustang. A za románem zaostává i kniha *Poslední přání*, za kterou dostal Swift Booker Prize. Překlad Swiftovy *Země vod* z pera renomované překladatelky Aleny Jindrové Špilarové je vynikající – po několika románech se Swiftovy produkce ujal Odeon a tam vychází dodnes, včetně posledních dvou románů *Světlo dne* a *Zitřek*. Co se týče nakladatelství Mustang, kvalita překladů byla poněkud nevyrovnaná. Hlavním záporům knih vydávaných Mustangem však bylo jejich záhadné zlevňování – někdy, třeba v případě Swiftova románu *Na věky*, to vypadalo, že náklad putuje rovnou do levných knih a v běžných obchodech vůbec knihy nebylo vidět – s ohledem na to je potěšitelné, že vydávání Swiftových knih přejal Odeon. I Mustang si ale našel svého autora, jímž byl Američan John Irving, jehož neuzavřeně dílo začalo – snad trochu zbytečně – vydávat jako sebrané spisy. Vůbec u Mustangu se objevovala tendence jednotlivé autory „kompletovat“ – to platí nejenom o Irvingovi, ale i o Swiftovi, Lodgeovi či Martinu Amisovi.

Poslední třetí skupinou vydávaných autorů jsou ti, o kterých se toho u nás zatím příliš nevědělo – tj. hlavně mladí, začínající spisovatelé. V tomto ohledu byla velice zajímavá činnost nakladatelství Arcadia, které někdy v polovině devadesátých let vydalo nadmíru zajímavou prvotinu Lawrence Norfolkla *Lempriérův slovník* a *Arabskou noční můru* Roberta Irwina, obě knihy v překladu Tomáše Hrácha, skvělého, nedávno bohužel tragicky zemřelého překladatele, který posléze pracoval hlavně pro Argo. Norfolkův druhý román *Papežův nosorožec* (nakladatelství Talpress) vyšel v českém překladu před časem. Několik autorů objevilo i Argo, především akademickou kritikou přehlíženého Toma Robbinse či filmově proslaveného Kanadana Michaela Ondaatjeho a pozadu nezůstal ani agilní Volvox Globator, který promptně vydal v edici Albion bestseller *Pláž* mladého autora Alexe Garlanda, jehož literární kvality však po mém soudu výrazně zaostávají za mediálním věhlasem.

Pokud jsem se zmínil o nevyrovnanosti překladů z nakladatelství Mustang, pak je nutno okamžitě doplnit další jméno: Volvox Globator. Toto nakladatelství má několik řad, v nichž se snad výhradně (anebo z hodně velké části) věnuje angloamerické literatuře. Předně je zde překladově vynikající (ovšem z hlediska výběru titulů už slabší) edice Na cestě, kde vyšli vedle několika průměrných až podprůměrných knih tak skvělí autoři, jako je Vladimír Nabokov, Saul Bellow, Bernard Malamud či I. B. Singer, zajímavá kniha I. Pirsiga *Zen a umění údržby motocyklu* a další. Pod překlady knih v této edici lze nalézt tak zvučná překladatelská jména jako již zmíněný Pavel Dominik či Jiří Hanuš, což je jistě zárukou jisté kvality. To bohužel už nejde říct o edici Albion, kde vyšel velmi dobrý překlad Orwellových *Barmských dnů* a také Fowlesova *Mága*, ovšem třeba překlad knihy Alexe Garlanda mohl být výrazně lepší. Asi nejproblematictější je edice Arkáda. Zde Volvox promptně vydal McEwanův *Amsterdam*, necelý rok poté, co tato kniha byla oceněna anglickou knižní cenou. Překlad McEwanovy knihy není tragický, ovšem do dokonalosti mu mnohé chybí. To další kniha z této řady, *Sebrané spisy Billyho Kida* Michaela Ondaatjeho, je přeložená natolik katastrofálně, že lze s klidem prohlásit, že to vůbec překlad není. Ondaatjeho vydalo dvakrát Argo, a to ve velice dobrých překladech. Bohužel poeticky laděnou knihu, plnou – jak tomu u Ondaatjeho bývá – sugestivních pasáží, kdy se próza střídá s veršem, Volvox dokonale pohřbil – a to není řečeno metaforicky. Jen stěží si totiž lze představit, že by knihu vydal v brzké době někdo znova, přeloženou schopnějším překladatelem. Ten stávající totiž postrádal elementární znalosti angličtiny – idiomy překládal idioticky doslovně

(I walked down the street – šel jsem dolů po ulici), některá slova se nenamáhal přeložit vůbec („ideální exterminátor“) a poetiku knihy naprosto nepochopil (nebo velice svérázným způsobem). Stačí letmý pohled a každému alespoň trochu soudnému člověku musí být jasné, že text v takovéto podobě nemá v knize co pohledávat. Ne tak u Volvoxu. Nedávno tento nakladatel sáhl po dalším Ondaatjeho titulu *V kůži lva* a překlad – byť z pera jiného překladatele – směle dosahuje úrovně *Sebraných spisů Billyho Kida*.

Naopak velmi vysokou kvalitou překladů – vedle již mnohokrát zmiňovaného Arga a Mladé fronty – se může pyšnit Prostor. V tomto nakladatelství vyšly v nedávné době dvě pozoruhodné knihy z americké literatury: *Newyorská trilogie* Paula Austera a *Věčný divák* Walkera Percyho.

Lze myslím říci, že v posledních letech jsme svědky jisté konsolidace na knižním trhu. Překlady z angličtiny se soustřeďují pod křídla velkých nakladatelských domů, jako jsou Argo, Odeon, BB/art, Mladá fronta, jejichž renomé i redakční procedury jsou zárukou jisté kvality. Významným fenoménem poslední doby je potom překládání mladých autorů, jimž se v Británii či v USA dostalo mediální pozornosti (nejčastěji v souvislosti s nějakou cenou). V českém překladu tak máme možnost záhy po vydání originálu číst knihy, které získaly prestižní Bookerovu nebo Pulitzerovu cenu. Samozřejmě, tato cena ještě není zárukou, že se čtenáři bude dílo líbit, ovšem taková záruka neexistuje nikde. Je však přinejmenším potěšitelné, že můžeme takto záhy číst v překladu knihy, o nichž se živě diskutuje v zahraničí.

LADISLAV NAGY > nagy@tabor.cz

DO ČÍSLA přispěli

● **Ing. Jitka Brandejsová** – Fakulta informatiky Masarykovy univerzity Brno ● **PhDr. Jaroslav Císař** – Vydavatelství Grand Princ v Praze ● **PhDr. Květa Hartmanová** – Knihovna Uměleckoprůmyslového muzea v Praze ● **Mgr. Ladislav Nagy** – absolvent FF UK v Praze, obor anglistika–filozofie, překladatel a kritik ● **Mgr. Iva Procházková** – Univerzitní knihovna Univerzity Pardubice ● **Bc. Jan Rylich** – Studia nových médií, FF UK v Praze ● **Jan Samohejl** – redaktor internetového časopisu komiks.cz a knihovník ● **PhDr. Karel Sosna** – Parlamentní knihovna ČR ● **Ing. Petr Štefan** – KP-SYS spol. s r. o.

Regionální systém KP-Win SQL

Úvod

Firma KP-SYS, spol. s r. o., byla založena v roce 1995. Zabývá se 13 let výhradně vývojem a podporou knihovních systémů. Od roku 2003 firma dodává systém KP-Win SQL, který má oproti svým předchůdcům změněné jak databázové prostředí, tak i knihovnický formát. Pro návrh již třetí generace knihovních systémů jsme využili mnohaletých analytických zkušeností a znalost potřeb různých typů knihoven. Vznikl produkt, který má velmi příjemné a stabilní grafické rozhraní, používá výkonnou SQL databázovou platformu (Firebird) a MARC21 (nejednom na vstupu a výstupu, ale i pro vnitřní uložení dat).

Technické řešení – použité technologie

Program využívá služeb SQL serveru Firebird 1.5 a výše. Firebird je „open source“ databáze, která pracuje na Linuxu, Windows a řadě Unixových platformech. Je používán v mnoha produkčních systémech v komerčních společnostech od roku 1981.

SQL server Firebird je také např. využíván pro uložení dat v Městské knihovně v Praze (2,2 mil. knih, 5,5 mil. výpůjček ročně, 400 aktivních připojení současně). Firebird je pátý nejpoužívanější systém na světě v počtu instalací, má vysoký výkon při velkém objemu dat, je robustní a spolehlivý. Při výše uvedených kvalitách je důležitá informace právě pro knihovny, že je zcela zdarma.

Systém KP-Win SQL využívá dvouvrstvou a třívrstvou architekturu klient/server. Uživatelé-knihovnici používají klasickou aplikaci klient/server (C/S) vyvinutou v prostředí C++ Builder s nativním (přímým) přístupem do databáze, tj. klienta v modelu dvouvrstvé architektury klient/server. Pro čtenáře a vzdálené knihovny je určena www aplikace – modul OPAC, který je implementován ve třívrstvé architektuře. Komunikaci mezi www klientem a relační databází obstarává aplikační server Apache s instalovanou podporou PHP.

Připojení knihovny do regionálního systému je prostřednictvím internetu možné trojím způsobem: **přímé připojení, pomocí terminál klienta nebo přes WWW rozhraní.**

Přímé připojení má tu výhodu, že uživatel pracuje přímo s programem KP-Win SQL na své lokální stanici, nejsou třeba žádné dodatečné programy. Je snazší nastavení tiskáren a lokálních zdrojů. Nevýhodou je vysoká náročnost na rychlost připojení (od 1024 kbit/s výše na každého současně připojeného uživatele).

Při připojení **pomocí terminál klienta** uživatel pracuje také přímo s programem Kp-Win SQL, nároky na rychlost připojení jsou však již přijatelnější (od 256 kbit/s na každého současně připojeného uživatele). Tento způsob připojení má velmi nízké hardwarové nároky na klientský počítač (program běží na terminál serveru centrální knihovny). Veškerá správa programu je přímo v centrální knihovně. Nevýhodou může být, že je nutné zakoupit licence na terminál server a při větším počtu připojených uživatelů je nutný výkonný počítač na terminal serveru. Také nastavení tiskáren je relativně složitější.

Připojení přes WWW rozhraní je absolutně nenáročné, funkční při libovolné rychlosti a je nezávislé na zvoleném internetovém prohlížeči a používaném operačním systému na klientské stanici. Plně implementovány jsou funkce půjčování, vrácení, rezervace, zjednodušené funkce katalogizace, přírůstkování a plateb. Nevýhodou je, že knihovna nepracuje s plnohodnotným programem KP-Win SQL, ale pouze s WWW rozhraním. V malých knihovnách je však tento způsob připojení naprosto vyhovující.

Region a regionální systém

Region představuje několik jednotek nebo desítek knihoven, které spolu nějakým způsobem spolupracují. V každém případě pak existuje datové centrum, kde je instalován systém na společném počítači – serveru (což může být i v případě malých regionů přímo počítač knihovnice střediskové knihovny). Výhoda tohoto řešení spočívá v tom, že v malé knihovně nemá systém přímo instalován, ale jen se prostřednictvím internetu připojuje ke svému datovému centru. Je to tzv. outsourcing, kdy regionální centrum poskytuje uživateli (připojené knihovně) jak program, tak i veškeré služby související s provozem a údržbou systému.

Knihovna v rámci tohoto systému může být buď pobočkou centrální knihovny (on-line), nebo zcela samostatnou knihovnou (off-line). Každá taková knihovna může mít definován libovolný počet půjčoven. Každý exemplář je definován lokací (příslušností k oddělení). Lokace je nastavitelný parametr,

platný pro příslušnou půjčovnu. Záznam a exemplář je dostupný a viditelný pro konkrétní knihovnu buď dle nastavení počítače (v registrech počítače) v případě Win32 aplikace, nebo v případě editačního WWW rozhraní dle nastavené příslušnosti přihlášeného uživatele (knihovníka) k příslušné knihovně. Tato viditelnost a přístupnost údajů je volitelná a závisí čistě na rozhodnutí a dohodě knihovny centrální s knihovnou, která se připojuje do tohoto regionálního systému. V některých případech, například při připojení pobočky městské knihovny, je žádoucí, aby data byla viditelná v rámci celého města a aby čtenář mohl navštěvovat libovolné pobočky, přičemž jeho průkazka obsahuje výpůjčky ze všech poboček. Čtenář je pak obslužen kdekoli na jeden průkaz. V jiných případech však bude místní knihovna v rámci regionálního systému požadovat, aby její data byla oddělena a nebyla přístupná nikomu jinému. Další alternativou je, že se v systému nastaví viditelná data o bibliografických záznamech, avšak výpůjční systém je samostatný a data o čtenářích a výpůjčkách jsou viditelná jen pro připojovanou knihovnu.

V regionálním systému jsou současně v konkrétním systému evidovány i údaje o knihách tzv. výměnných fondů, kdy knihovna pověřená regionálními funkcemi cirkuluje soubory knih po malých knihovnách. Způsob cirkulace je v různých knihovnách odlišný a systém je na tyto odlišnosti připraven. Malá knihovna má standardně své exempláře a čtenáře evidované ve svých datech v rámci společných dat. Při cirkulaci výměnných fondů se dočasně přesunují informace o cirkulovaných knihách do jejího fondu a může je tedy okamžitě začít využívat pro výpůjčku čtenáři, aniž by se musela data exportovat z centra a importovat do lokálního systému.

V regionálním knihovním systému má i každý čtenář nastavitelnou příslušnost k jednotlivým knihovnam. Může tedy mít evidovanou jednu kartu a může navštěvovat svoji obecní knihovnu a na stejnou kartu i regionální centrum či jinou knihovnu zapojenou do regionálního systému. Exempláře a údaje o čtenáři jsou mezi knihovnami přístupné a jsou využívány dle nastavení každého jednotlivého připojení. V každém případě se však data ukládají do společné databáze, která se stává přirozeným souborným katalogem regionu. Další využití regionálního systému je pro MVS (meziknihovní výpůjční službu). Infor-

mace a požadavky na MVS jsou centrálně evidovány a spravovány a systém MVS mohou transparentně používat všechny knihovny zapojené do regionálního systému.

Využití a nasazení regionálních systémů je nový způsob propojení knihoven, které spolu tradičně spolupracují. Je to technicky vyspělé řešení, jehož realizace někdy naráží na administrativní bariéry. Knihovny se musí dohodnout na způsobu financování, vlastnictví licencí atd. Pro knihovnu, která se připojuje k centru, může být i psychologickým problémem, že data jsou umístěna někde jinde. Výhodou je pořizovací cena, kdy je samozřejmě výhodnější nakoupit pro jednu knihovnu víceuživatelskou verzi než licenci pro každou knihovnu zvlášť. Další úsporou jsou náklady na údržbu systému, kdy je servisován centrálně pro všechny knihovny najednou.

Dalším problémem může být i kvalita a rychlost internetového připojení. V případě výpadku tohoto připojení je samozřejmě systém nefunkční. U velkých poboček, kde tento výpadek může být problém, má systém KP-Win SQL záložní řešení tzv. off-line výpůjček, pobočka tak přepne do záložního modulu a při obnovení spojení s centrem se provede automatická synchronizace údajů.

Konkrétní typové příklady konfigurace regionálního systému:

1. Regionální centrum je např. Krajská knihovna ve Zlíně (KFBZ) – datové centrum je instalováno v knihovně; do tohoto centra se připojují 3 velké městské pobočky (Malenovice, Jižní Svahy, Díly).
2. Regionální systém v Knihovně Josefa Matěje Sychry ve Žďáru nad Sázavou – k datovému centru v knihovně ve Žďáru je připojena pobočka ve městě a současně do stejných dat 30 malých místních knihoven; zde jsou data výměnných fondů a data knihovny společná; v malých vesnických knihovnách se postupně provádí revize fondu současně s připojováním do systému.
3. Regionální systém v Městské knihovně Šumperk – k datovému centru v Městské knihovně je připojena on-line pobočka Sever, knihovna Libina a další vesnické knihovny se společnými daty s výměnnými fondy.

PETR ŠTEFAN > petr.stefan@kpsys.cz

Z KNIHOVEN...

Informační vzdělávání a knihovny

Moravská zemská knihovna společně se Studijní a vědeckou knihovnou v Hradci Králové uspořádaly začátkem října v Brně dvoudenní seminář *Informační vzdělávání ve veřejných knihovnách*.

V jeho úvodu shrnula Mgr. Jana Nejezchlebová poznatky z šesti ročníků konference *Informační gramotnost – vědomosti a dovednosti pro život*. V teoretické části semináře bylo nejzajímavější vystoupení Mgr. Jany Kratochvílové, Ph.D., z katedry pedagogiky Masarykovy univerzity Brno. Lektorka přehledným způsobem seznámila přítomné s novou didaktickou koncepcí výuky, která je v souladu s požadavky Rámcových vzdělávacích programů. Jedná se o jasně definovanou zakázku od státu, která obecně určuje cíle výuky. Jednotlivé

školy návazně vytvářejí vlastní Školní vzdělávací programy, v nichž podle místních podmínek konkretizují, jakými prostředky a metodami chtějí dosáhnout stanovené cíle. Klíčové kompetence, průřezová témata a aktivizující výukové metody – to vše jsou oblasti, kde je možná, a podle slov lektorky i potřebná, spolupráce s knihovnami.

Další příspěvky byly převážně zaměřeny na představení systému informačního vzdělávání v jednotlivých knihovnách.

Druhý den probíhala dílna s názvem *Informační výchova dříve a dnes*. Pod vedením lektorky Boženy Blažkové ze Studijní a vědecké knihovny v Hradci Králové se přítomní zabývali problematikou informační výchovy, která je v knihovnách větši-

nou realizována prostřednictvím informačních lekcí. Společně se snažili najít další příležitosti a možnosti k jejímu rozvíjení.

V evaluačním dotazníku se přítomní shodli na potřebě vytvoření nového systému informačního vzdělávání. Nejprve bude zapotřebí definovat cílové skupiny a na základě průzkumu jejich potřeb postupně promýšlet modely informačního vzdělávání v knihovnách.

Brněnský seminář otevřel cestu k hledání systémového řešení tohoto problému. Organizátoři zvou všechny zájemce na další seminář, který se bude konat v dubnu 2009 v Hradci Králové.

BOŽENA BLAŽKOVÁ

Alois Jirásek hvězdou knižního bazaru!

Mnoho čtenářů řeší čas od času nerudovskou otázku: kam s ní? S knihou nebo knihami, které se mu nehodí, nemá je kam dát nebo je má díky štědrým dárcům několikrát. Co s dědictvím či přetékající knihovnou? Automaticky se tedy obrátí na antikvariát a ejhle, ono to zdaleka není tak jednoduché. „Napište seznam a uvidíme...“

Psát seznamy, již to mnohého odradí, ale když ho přece jen napíše, zjistí, že z obsáhlého seznamu má antikyvář zájem sotva o pár publikací. Tak co nabídnout knihy aspoň jako dar knihovně? Ani knihovna však nejvíce velký zájem, všechny nabízené tituly má již dávno ve svém fondu a sklady také nejsou nafukovací. Dát knihy ke kontejneru nebo popelnici? To je ta nejhorší představa.

Tenhle problém mne přivedl před několika lety na myšlenku knižního bazaru *Čtenáři čtenářům*. A protože se zrovna blížil Týden knihoven nebylo od nápadu k realizaci daleko. Ve vestibulu Obvodní knihovny Skvrňany jsme rozestavili stoly, kam mohli kdokoli odložit svoje nepotřebné kni-

hy, aniž by musel psát jakýkoli seznam nebo se ohlašovat a domlouvat. Knihy zůstávaly k dispozici dalším zájemcům, kteří si mohli zdarma vybrat a odnést, co je zajímavé. V počátcích jsme měli trochu obavy, zda bude o přinesené knihy zájem a zda nezůstaneme po skončení akce zavaleni hromadami knížek. Ale ukázalo se, že každá kniha má

Foto Jan Albrecht

opravdu svého čtenáře a zájem o akci byl tak obrovský, že od druhého ročníku jsme museli trvání bazaru rozšířit na celý říjen.

Loňský čtvrtý ročník byl zatím nejuspěšnější, knihy nosili lidé z celé Plzně i okolí. Byli nadšení, že jejich knihy budou ještě někomu k užítku a neskončí v popelnici. Naopak někteří zájemci přicházeli zjistit i několikrát denně, co přibýlo, aby jim neunikl nějaký vzácný poklad. Tolik

spokojených lidí pohromadě jako na říjnovém knižním bazaru se často nevidí.

Počet knih, které prošly bazarem, se nedá přesně určit, protože část z nich velmi rychle měnila majitele a při provozu se nedal zachytit každý příchozí s balíkem v podpaží. Čtenáři přinesli ale nejméně 4500 knížek a nosili je bohužel do poslední chvíle, takže ty poslední už neměly takovou šanci na rozebrání. Přesto

zbylo jen kolem 300 knih, které jsme roztřídili, část zlikvidovali a zbytek schovali na zahájení bazaru v letošním roce.

A perlička na konec: hvězdou bazaru byl Alois Jirásek. Jako první kniha zmizela čtyřdílná kronika *U nás*, několik kompletních vydání jeho spisů i spousta jednotlivých děl byla po každé téměř ihned rozebrána. Jiráskova kniha nezbyla ani jedna.

ALENA SOBOTOVÁ

Knihy stavěly mosty v chamské knihovně

Bücher bauen Brücke – Knihy staví mosty mezi knihovnami i mezi národy

V pátek 24. října loňského roku navštívili zástupci Městské knihovny Klatovy svou partnerskou knihovnu v německém Chamu, kde tento den vyvrcholil projekt „Bücher bauen Brücke“ (Knihy staví mosty). Touto návštěvou byla zároveň prohloubena vzájemná spolupráce mezi oběma knihovnami, která se datuje od předchozího podzimu. Dne 1. října 2007 jsme totiž v Klatovech mohli v rámci *Týdne knihoven*, který tenkrát probíhal pod heslem „Týden bavorské kultury“, uvítat delegaci z Chamu a další významné hosty.

Německý projekt „Knihy staví mosty“, na jehož slavnostní zakončení jsme byli přizváni, představoval rok průběžně probíhajících akcí zaměřených na rozvoj čtenářství dětí i dospělých. Vyvrcholením pak byl „Den knihoven“, během něhož byla chamská knihovna otevřena až do 23.00

hodin a všichni noví čtenáři (dospělí, děti i rodiny) měli 50% slevu na čtenářský poplatek. Chamské knihovnice nás ochotně provedly po knihovně a přes jistou pochopitelnou jazykovou bariéru došlo i na diskusi o rozdílech mezi prací knihovníků v Německu a v České republice včetně rozdílů například v katalogizaci či výpůjčním protokolu. Důkladně probírána byla i věčná otázka postihu méně svědomitých čtenářů. Následovala i předem připravená prohlídka města pod vedením česky mluvících průvodců. Během večera pak pod zá-

Evi Fellner a Zdeňka Buršíková navázaly „uzel přátelství“. Přihlíží bývalý starosta Chamu Karl Heinz Frank

Evi Fellner a Zdeňka Buršíková postavily symbolický most z knížek

štitou první starostky Chamu paní Karin Bucherové a za hudebního doprovodu německých hudebníků a českého dudáka Jiřího Pfeffera vystavěly ředitelky Stadtbibliothek Cham a Městské knihovny Klatovy, Evi Fellner a Zdeňka Buršíková, symbolický most z knížek. Poté došlo ještě k předání výtvarných děl handicapovaných umělců chamské čitárně a následovalo občerstvení složené z tradičních českých i německých pochutin. Večer pak završilo kulinářsko-literární představení v podání *Theater Tausendkunst*.

Výše zmíněný most reprezentoval nejen spolupráci mezi knihovnami a zeměmi, ale zároveň i přechod od jednoho projektu k druhému – končil projekt *Knihy staví mosty* a začal nový: „Deutschland liest – Treffpunkt Bibliothek – Německo čte – místo srazu je v knihovně“. Obdobný projekt „Celé Česko čte dětem“, který má

Foto archiv knihovny

své počátky v USA a u nás byl inspirován kladnými zkušenostmi polských knihovníků, běží v České republice již třetím rokem a je zaměřen na emocionální rozvoj dětí prostřednictvím společného hlasitého čtení.

Přestože je spolupráce mezi naší

a chamskou knihovnou poměrně krátká, znamená pro obě instituce cennou možnost získávání praktických poznatků a zkušeností z jiné oblasti. I podle vlastních slov ředitelky chamské knihovny paní Evi Kellner – *prestože nás rozděluje řeč, stejně máme tu*

samou práci. Ukázalo se, že co se týče knihovnických záležitostí, jsou české i německé knihovny na obdobné úrovni. Proto také hodláme ve vzájemné spolupráci pokračovat a již se pomalu připravuje další společná akce.

STANISLAV REISER

450 let Lokšanské knihovny

K loňskému roku se vztahuje výročí vzniku nejstarší dochované renesanční knihovny v Čechách. Nachází se na zámku v Březnici v původní podobě z roku 1558, což dokumentuje datum v malované edikule (architektonickém orámování) nade dveřmi knihovny. Roku 1548 koupil březnický hrad místokancléř Jiřík z Lokšan. Nový majitel zahájil přestavbu pozdně gotického hradu na renesanční zámek. V roce 1551 Jiří z Lokšan zemřel, přestavbu dokončila jeho manželka Kateřina. Právě ta se zasloužila o vznik knihovny. Její interiér je obdivuhodný, především renesanční pestře malovaný trámový strop zaujme každého návštěvníka. Stejně tak i zdi místnosti, které jsou zdobeny ornamenty a lokšanskými erby. Tato výmalba se objevuje také na původních skříních knihovny.

Lokšanská knihovna obsahovala celou řadu vzácných rukopisů. Největší část tvořily rukopisy náboženského charakteru, velký počet pocházel z augustiniánského kláštera v Roudnici. Ten byl roku 1421 za

husitských válek pobořen a vypálen, ale klášterní bibliotéka s velmi cennými rukopisy byla zachráněna. Nejznámější exempláři jsou *Mater verborum* – naučný slovník z 13. století a pergamenová bible tzv. *Jaroměřská*, významná památka iluminátorského umění druhé poloviny 13. století. Tyto vzácné dokumenty v Lokšanské knihovně již nenajdete. Dnes představují jednu z nejstarších ucelených rukopisných sbírek Knihovny Národního muzea v Praze.

Zámecké knihovny měly a mají velký význam. Dokumentují kulturní obraz a vývoj doby, rodu, majitele. Vždy byly významným pramenem pro poznání naší národní minulosti.

K významnému výročí Lokšanské knihovny připravilo Městské kulturní zařízení a Městská knihovna a Infocentrum v Březnici společně se Státní správou zámku Březnice setkání knihovníků a dalších příznivců literatury. Slavnost začala prohlídkou Hodovního sálu, kde se hosté, po úvodním slovu ředitelky MěKZ Dany Tuháčkové, seznámili s historií březnického zámku. Po prohlídce Lokšanské knihovny se přesunuli do prvního patra jihovýchodního křídla zámku, kde se nachází Městská ob-

razárna – Galerie Ludvíka Kuby. Prohlídka obrazů Ludvíka Kuby – malíře, skladatele, hudebníka a národopisného badatele minulého století, byla jistě příjemným zpestřením slavnostního podzimního dne.

Závěr tohoto setkání proběhl již v moderních prostorách Městské knihovny a Infocentra v Březnici na Náměstí. S úvodním příspěvkem vystoupila Mgr. Zlata Houšková z Národní knihovny ČR, která všeobecně

pohovořila o velkém významu knihoven i v dnešním digitalizovaném světě a o důležitosti dobře fungující spolupráce zřizovatelů a jejich příspěvkových organizací. Závěrečné živé diskuse se zúčastnili nejen knihovníci, ale také zastupitelé města společně s paní starostkou Janou Krajmerovou.

Text a foto PETRA BARTONÍČKOVÁ

ZÁZRAČNÁ ANATOMIE KOMIKSU

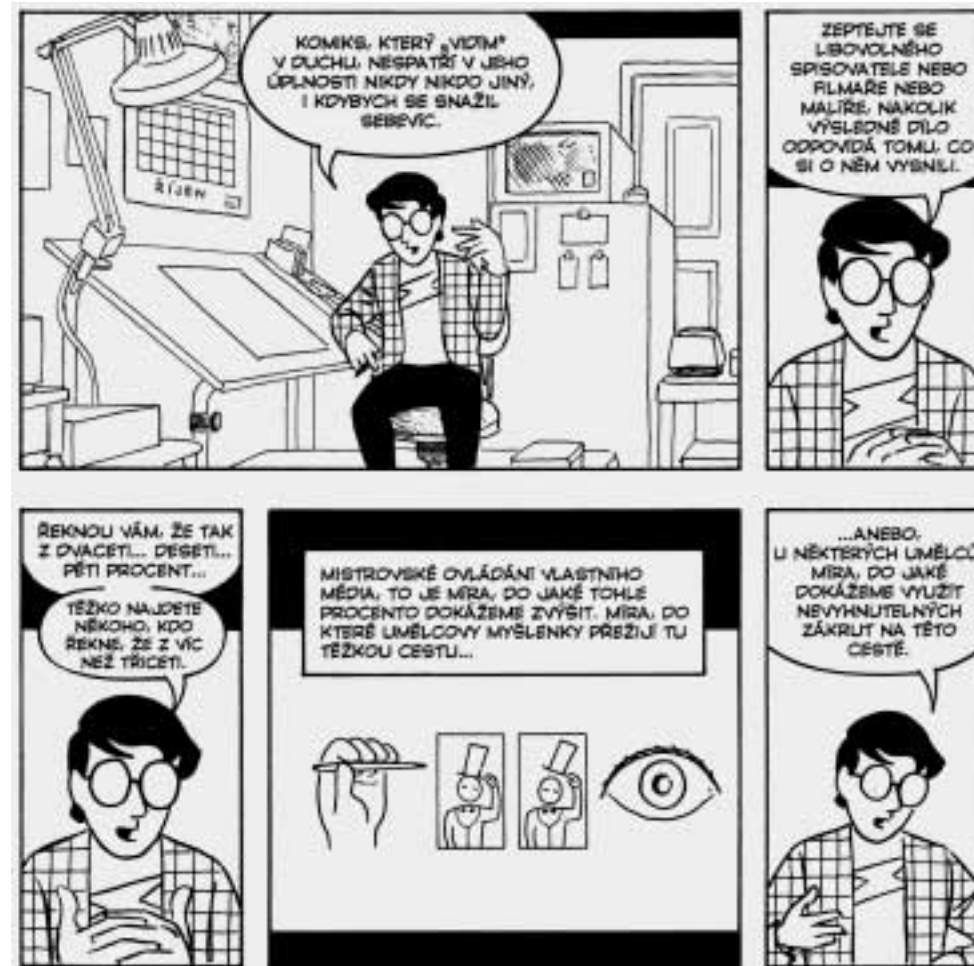
McCLOUD, Scott: Jak rozumět komiksu. BB/art 2008, 224 stran.

Komiksy – pouhé sešity plné obrázků opentlených hojnými citoslovci „Bum!“, „Beng-beng!“ a „Vžum!“ . Do roku 1989 nás před jejich vlivem chránili komunističtí strážci vysokého umění, takže se s kreslenými seriály mohly setkat jen děti v časopisech pro mládež. Další ránu pro tvorbu s notně podezřelou pověstí přinesla paradoxně doba svobody na začátku devadesátých let. Podnikatelská rozvaha „Dřív komiksy nevycházely, takže teď nám čtenáři utrhají ruce a bude to zlatý důl“ nevyšla. Smutným dokladem jsou nesmyslně velké náklady komiksových periodik, které zkrachovaly po pár prvních číslech. V dalších letech se povědomí o komiksu jako hloupé zábavě rozšířilo o zkušenost, že se na jejich vydávání dá velkoryse finančně prodělat. Až rok 1997 přinesl první výrazný obrat v řadě zažitých stereotypů. Nakladatelství náročnější literatury Torst tehdy vydalo Pulitzerovou cenou ověřený autobiografický komiks pro dospělé o holocaustu *Maus*. A teprve s novým stoletím se vyvíjelo větší množství kreslených děl všech možných žánrů a stylů – od mainstreamové tvorby po intelektuální experimenty.

Tato nová vlna zájmu připravila předpoklady pro další krok, kterým je hlubší teoretická reflexe devátého umění, jak se někdy kresleným seriálům říká. Prvním pokusem byla publikace *Stavba komiksu* od Thierryho Groensteena, kde autorův hutný styl ještě více zkomplikoval nekvalitní překlad. Kniha Milana Krumla *Comics: stručné dějiny* se zas ukázala plná chyb a nepřesností. Do třetice se nedávno na pultech knihkupectví objevilo dílo Scotta McClouda *Jak rozumět komiksu*. Od předešlých didaktických titulů se liší na první pohled. Autor nenapsal klasický text doplněný o ukázky, ale o zmíněné umělecké formě udělal nefalšovaný naučný komiks. Tím toto médium vystavil odvážně zatěžkávací zkoušce. Obrázky jistě mohou vyprávět konvenční příběh, ale je v jejich silách celistvě podchytit se ctí tak abstraktní námět, jako je sám komiks?

Scott McCloud o svém projektu devět let přemýšlel a samotnou knihu udělal během patnácti

měsíců. Umělec sám sebe obsadil do role sympatického průvodce, který postupně vtahuje čtenáře do tajů svěbytné formy stojící na pomezí výtvarného umění, literatury a filmu. V úvodu se snaží nalézt odpověď na zdánlivě jednoduchou otázku „Co je vůbec komiks?“, kterou podrobí obsírnému zkoumání. Už zde je patrný autorův styl – je zábavný, nementoruje, nesnaží se za každou cenu všechny přesvědčit o svém pohledu jako jediné dogmatické pravdě. Na druhou stranu se nedopouští zbytečných zjednodušení a z celé koncepce je cítit, že autor ví o čem píše a kreslí, i proč o tom píše a kreslí zrovna takhle. Kéž by to byla nejen u popularizačních publikací taková samozřejmost, jak se na první pohled může zdát.

Po nástinu své definice komiksu (*Záměrná juxtaponovaná sekvence kreslených a jiných obrázků, ur-*

čená ke sdělování informací nebo k vyvolání estetického prožitku) se McCloud krátce zastavuje u dějin komiksu, jehož moderní historie začíná na konci devatenáctého století, ale kořeny se dají vystopovat až do starého Mexika a Egypta. To je zhruba obsah pouhé první kapitoly. Je to východisko pro zbytek knihy, která analyzuje celou škálu výrazových prostředků komiksu. Nejde o nic menšího, než o pokus pochopit onen zázrak, že lidské oko a mozek dokáže mezi dvěma obrázky nalézt souvislost, která viděné statické výjevy naplní originálním životem.

Kniha *Jak rozumět komiksu* má předpoklady zaujmout začátečníky odchované jen *Rychlými šípy* a *Čtyřlístkem*, stejně jako ostřílené příznivce kreslených seriálů. Autor si všímá všech aspektů komiksového jazyka – například používání specific-

S. Šimsová na slavnostním setkání SKIP v Městské knihovně v Praze v listopadu 2008 (foto Z. Matušík)

DOTAZ: Jaké služby poskytují knihovny v britských věznicích?
ODPOVĚD: Knihovní služba ve věznicích má v Británii dlouhou tradici. Poprvé jsem se s ní setkala na počátku 50. let, když jsem pracovala v londýnské čtvrti Islingtonu. Jsou tam dvě věznice: Pentonville pro muže a Holloway pro ženy. Někteří z mých starších kolegů navštěvovali věznice jednou týdně. Velmi jsem litovala, že těm mladším, jako jsem byla já, nebylo dovoleno se této práci účastnit. Údajně proto, že nemáme dost životních zkušeností a že by nám to způsobovalo stres.

Dnes se předpokládá, že v každé věznici je knihovna, aby se vězňové mohli vzdělávat, a knihovníci, kteří tam pracují, projdou napřed odborným výcvikem. Celkem poskytuje tuto službu asi 64 samosprávných orgánů.

Knihovníci, kteří pracují ve vězeňských knihovnách, se sdružují v sekci knihovnické asociace CILIP nazvané **Prison Libraries**. Ta vydává časopis *PRLG Journal* a daší publikace a organizuje výroční konference a výcvik pracovníků. Příští jednodenní kurz bude v květnu 2009 (<http://www.cilip.org.uk/specialinterestgroups/bysubject/prison/training>).

Na letošní konferenci promluvil ředitel *National Literacy Trust* Jonathan Douglas o nutnosti podpořit kulturu četby. Jeden z příspěvků na konferenci pojednával o akci *Storybook Dads*, do které je zapojeno více než 6000 vězňů v 70 věznicích. Vězni mohou nahrát na pásku četbu dětské knihy a poslat ji svým dětem. Je dokázáno, že vězni, kteří udržují styk s rodinami, se málokdy do vězení vrátí.

Informace o konferencích sekce *Prison Libraries* jsou na webové stránce CILIPu (<http://www.cilip.org.uk/specialinterestgroups/bysubject/prison/conferences>, pro souhrn letošní konference zvolte *conf2008 secretarysnotes.doc*).

Vzdělávací činnost ve věznicích se pokládá za velmi důležitou. Před třemi lety vydal *Secretary of State for Education and Skills* zprávu pro parlament, nazvanou *Reducing Re-Offending Through Skills and Employment* (December 2005, Cm 6702). Ve zprávě se píše, že 37 % vězňů má nízkou úroveň gramotnosti. Knihovny hrají důležitou roli ve vzdělávání vězňů. Knihovnická asociace CILIP k tomu poznamenala, že obsah zprávy vítá, ale že knihovny si zaslouží, aby se na ně kladl ještě větší důraz. Také, že vedle knih by knihovny ve věznicích měly poskytovat přístup k internetu (<http://www.cilip.org.uk/specialinterestgroups/bysubject/prison/publications>).

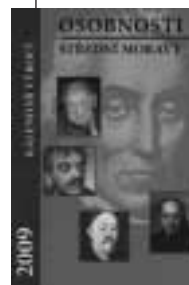
Je zřejmé, že knihovní služby ve věznicích udělaly od doby mého mládí velký pokrok a jsou uznávány jako důležitá část vzdělávací činnosti.

>>>

kych symbolů, textových bublin, písma, scénaristických přístupů, aspektu času v příbězích... Vedle velkých témat, jako jsou rozdíly v tradici komiksových velmocí USA, Evropy a Japonska, dokáže zajímavě upozornit na zdánlivé drobnosti – mezery mezi dvěma obrázkovými poli, různé typy čar a jejich dopad na vnímání diváka. Celý komiks je úsporně černobílý – o to víc vynikne pár kolorovaných stránek o možnostech barvy. Svůj objekt zájmu kniha nevnímá jako solitér. Vše dává do souvislosti ostatních uměleckých disciplín. Inspiruje se při tom třeba myšlenkami teoretika masové komunikace McLuhana, malíře Magritta, Kandinského a dalších. V nejhlubších pasážích přítom komik-

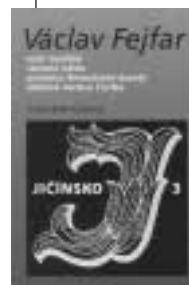
sový tvůrce naráží na základní esteticko-filozofické otázky po smyslu umění vůbec.

Jak jsem se již zmínil v úvodu – komiksů v Česku už vychází relativně hodně a řada z nich je kvalitních. Přesto titul *Jak rozumět komiksu* považuji za jeden z opravdu stěžejních. Na našem knižním trhu totiž nemá prakticky alternativu. To je na považovanou, vezmeme-li v úvahu, že třeba film jako srovnatelně starý vrstevník komiksu se plného respektu a pozornosti dočkal už před desítkami let. Z těchto důvodů jsem zvědav, jak se bude recenzované dílo prodávat. Nakladatelství BB/art přejí úspěch. Kvůli všem zmíněným kladům chytré publikace. A také proto, že je to sám o sobě dobrý komiks.

Knihovna města Olomouce připravila kalendárium **Osobnosti střední Moravy 2009**. Publikace je souborem každoročně vydávaného chronologického přehledu výročí osobností se vztahem k regionu, které se na Olomoucku a střední Moravě narodily či zemřely, resp. jež zde alespoň část

svého života pobývaly, tvořily a pracovaly. Snahou knihovny je opět připomenout jména a stručné charakteristiky jak těch, kteří jsou leckdy neprávem opomíjeni či zapomenáni, i když svou činností ovlivnili nejen své prostředí a životy současníků i generací budoucích, tak také jubilantů žijících, již jsou už dnes významnými osobami ve svém regionu i za jeho hranicemi. Zájemci mohou brožuru zakoupit ve všech pobočkách Knihovny města Olomouce za 20 Kč.

Knihovna Václava Čtvrťka v Jičíně vydala publikaci prof. Vladimíra Úlehly **Václav Fejfar: mistr tesařský, starosta města, protektor Řemeslnické besedy a dědeček Václava Čtvrťka**. Kniha navazuje na předchozí titul *Okolo Řáholce: povídaní o Jičíně, Václavu Čtvrťkovi a jeho díle* a má souvislost

i s posledním svazkem edice *Jičínsko*, publikací téhož autora – *Samotářská dcera Boženy Němcové Theodora*. Pokud máte o novinku zájem, zašlete objednávku na e-mail kostalova@knihovna.jicin.cz. Cena publikace je 90 Kč.

Celkem 45 příběhů a pověstí autorky Květy Marešové a ilustrátorky Jitky Andělové pod názvem **Lounské příběhy a pověsti** vydalo OS Knihovna třetího tisíciletí pro **Městskou knihovnu Louny**. Cena publikace je 220 Kč. Objednávky lze zasílat na adresu hajmova@mkl.cz.

Alexandrijská knihovna Bibliotheca Alexandrina

FAKTA A ZAJÍMAVOSTI:

● Alexandrijská knihovna vznikla asi v roce 295 př. n. l. jako součást proslulého alexandrijského domu Múz – Múseionu.

● Částečně ji zničil požár v roce 48 př. n. l., okolnosti jejího zániku v 7. století dosud nebyly zcela jednoznačně a věrohodně objasněny.

● Za duchovního otce projektu nové knihovny je označován profesor řecké a římské historie na Alexandrijské univerzitě Mustafa al-Abbadi, jehož myšlenky propagované již od 70. let 20. století získaly podporu u egyptské vlády a mezinárodních společností.

● V roce 1988 byla vyhlášena mezinárodní architektonická soutěž, do níž se přihlásilo 524 návrhů z 52 zemí.

● Realizován byl projekt architektonického atelieru Snøhetta – malá norská firma, která předtím v žádné soutěži nezvítězila; jejím zakladatelem je i Čech Martin Roubík, který se rovněž zčásti podílel na projektování Alexandrijské knihovny.

● Vlastní stavba probíhala v letech 1995 až 2001.

● Nová knihovna byla otevřena v roce 2002.

● Stavba je válcovitá konstrukce, jižní stěnu má zhotovenu z asuánské žuly, na ní jsou vyryta písmena abecedy všech jazyků světa.

● Hlavní budova má 11 podlaží, zaujímá i s přílehlými stavbami rozlohu 86 000 m², součástí komplexu knihovny je také planetárium, mezinárodní knihovnická škola a konferenční centrum.

● Celková kapacita knihovny je asi osm miliónů svazků.

Čtrnáct století se učíme z ohořelých pozůstatků, jak požár alexandrijské knihovny poškodil mozek lidstva.

Ted Hughes, báseň Hear it Again (1997)

Foto Wikipedia a oficiální stránky knihovny

Úplný přehled novinek najdete na adrese http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=09_Okn_Prirustky.htm

KNIHOVNICTVÍ

Teorie. Řízení a organizace

Advances in Library Administration and Organization. Vol. 24 / ed. by Edward D.Garten, Delmus E. Williams, James M. Nye. /Pokrok v knihovnické administrativě a organizaci. Sv. 24./ Amsterdam : Elsevier, 2007. – x, 402 s. *Kf37.612*

ACHMADOVA, Ju. A. : Sistema menedžmenta kačestva biblioteki : učebno-praktičeskoje posobije. /Systém řízení kvality knihovny. Učebnice./ Sankt-Peterburg : Professija, 2007. – 260 s. *Kf37.673*

Brücken für Babylon : interkulturelle Bibliotheksarbeit : Grundlagen, Konzepte, Erfahrungen / hrsg. von Petra Hauke und Rolf Busch. /Mosty pro Babylon : mezikulturní knihovnická práce : základy, koncepce, zkušenosti./ Bad Honnef : Bock+Herchen, 2008. – xxxii, 286 s. : il., grafy. – (Bibliothek und Gesellschaft ; Bd. 21) *Kfe37.586*

DUDEN, Rosalind Farnam : Using Benchmarking, Needs Assessments, Quality Improvement, Outcome Measurement, and Library Standards : how-to-do-it manual. /Použití benchmarkingu, hodnocení potřeb, zdokonalení kvality, měření výsledků a knihovnické normy. Příručka./ New York : Neal-Schuman, 2007. – xxii, 464 s. : grafy + 1 CD-ROM. – (How-To-Do-It Manuals for Librarians ; no. 159) *Kf37.538*

Knihovny současnosti 2008 : sborník z 16. konference, konané ve dnech 16.–18. září 2008 v Seči u Chrudimi / sestavil Jaromír Kubíček. Brno : Sdružení knihoven ČR, 2008. – 373 s. : il., grafy, tabulky *Kfd37.618*

Automatizace knihovnické a informační činnosti

AGNEW, Grace : Digital Rights Management : a librarian's guide to technology and practice. /Řízení digitálních práv : příručka knihovníka pro technologii a praxi./ Oxford : Chandos, 2008. – xiv, 437 s. *Abdf37.666*

IV encuentro del Foro de NAPLE : recursos digitales en las bibliotecas públicas. /4. konference NAPLE Forum : digitální zdroje ve veřejných knihovnách./ Madrid : Ministerio de Cultura, 2008. – 189 s. : il. *Abdf37.601*

LIU, Jia : Metadata and its Applications in the Digital Library : approaches and practices. /Metadata a jejich aplikace v digitální knihovně : pří-

stupy a praxe./ Westport : Libraries Unlimited, 2007. – xx, 192 s. *Abdf37.606*

Organizace knihovních fondů

Manuel UNIMARC : format bibliographique : version français. – 5. éd. /Příručka UNIMARCu : bibliografický formát. Francouzská verze./ München : Saur, 2007. – x, 753 s. – (IFLA Series on Bibliographic Control ; vol. 33) *Odab37.557*

MAXWELL, Robert L. : FRBR : a guide for the perplexed. / FRBR – Funkční požadavky na bibliografické záznamy : příručka pro rozpačité./ Chicago : American Library Association, 2008. – vii, 151 s. : grafy *Od37.539*

Newspapers Collection Management : printed and digital challenges : proceedings of the International Newspaper Conference, Santiago de Chile, April 3-5, 2007 / ed. by Hartmut Walravens. /Řízení novinových sbírek : tištěné a digitální výzvy. Materiály z mezinárodní konference, Santiago de Chile, 3.–5. 4. 2007./ München : Saur, 2008. – xi, 396 s. : il. – (IFLA Publications ; 133) *Oaab37.669*

Sítě knihoven

GUSEVA, Jevgenija Nikolajevna : Tipologija bibliotek : naučno metodičeskoje posobije. /Typologie knihoven : vědecko-metodická příručka./ Moskva : Libereja-Bibinform, 2007. – 152 s. – (Bibliotekar' i vremja. XXI vek ; vyp. 65./ *T37.639*

Library 2.0 Initiatives in Academic Libraries / ed. by Laura Cohen. /Knihovna 2.0 – iniciativy ve vysokoškolských knihovnách./ Chicago : Association of College and Research Libraries, 2008. – xi, 167 s. : il. *Tb37.609*

MATTHEWS, Joseph R. : Library Assessment in Higher Education. /Hodnocení knihoven ve vyšším vzdělávání./ Westport : Libraries Unlimited, 2007. – vii, 147 s. *Tb37.441*

National Library of New Zealand : new generation National Library : the future home for our heritage / Penny Carnaby. /Národní knihovna Nového Zélandu : nová generace národní knihovny : budoucí domov pro naše dědictví./ Wellington : National Library of New Zealand, [2007?]. – [16] s. : il. *Taa8.683/B*

Služby knihoven

DREŠER, Julija Nikolajevna : Biblioterapija : teorija i praktika : učebnoje posobije. /Biblioterapie : teorie a praxe. Učebnice./ Sankt-Peterburg : Professija, 2008. – 269 s. *Sf37.622*

ZÁKLADNÍ KAMENY

24. část

NOVÉ BUDOVY NÁRODNÍ KNIHOVNY aneb Národ sobě II

text JAROSLAV CÍSAŘ ▶ foto EVA HODÍKOVÁ

KÁMEN DVACÁTÝ ŠESTÝ

/ Regionální organizace SKIP 06

– Místní lidová knihovna Kostomlaty pod Milešovkou

Třetím základním kamenem z Ústeckého regionu přispěla do základů nové budovy Národní knihovny ČR Místní lidová knihovna v Kostomlatech pod Milešovkou. V roce 2004 získala titul Knihovna roku. Při popisu líčení, jak se jejich kámen dostal až na happening na Letné, se mohu opřít o svědectví manželů Hany a Miroslava Bláhových: „Věděli jsme z médií o připravované akci, ale nenapadlo nás, abychom se ucházeli o zařazení mezi dárce základních kamenů. Popudem byl až dotaz regionální organizace SKIP, zda jako Knihovna roku 2004 nechceme přispět do základů nové budovy NK ČR. I když forma happeningu navozovala spíše představu určité „rozpustilosti“, uvědomovali jsme si postupně i vážnost a důstojnost celé akce, a tak jsme i přistoupili k dalším krokům. K vyhledání, vyzdvižení a převzetí kamene, přípravě průvodních dokumentů a zdokumentování celého dění.“ A dodejme, že tuto dokumentaci zpracovali opravdu zodpovědně a pečlivě.

Volbu místa k získání kamene měli jednoznačnou. I když se v jejich obci historie dotýká několika míst a samy Kostomlaty pod Milešovkou byly a stále ještě jsou poutním místem, jevil se jako nejvhodnější zdroj pro získání kamene blízký hrad Kostomlaty. Kronikář Hájek z Libočan ho nazval Sukoslav. První písemná zmínka o hradu je z roku 1333. Za zaznamenání stojí, že již v roce 1334 hrad patřil jako české léno budoucímu českému králi Karlovi IV., zatím markraběti moravskému. O sto let později hrad ze zistných důvodů obléhal husitský hejtmán Jakoubek z Vřesovic, zatímco jeho souvěrci krváceli na poli lipanském. Postupem času hrad mělo v držení ještě několik šlechtických rodů, až se jako romantická zřícenina stal oblíbeným turistickým cílem. Pozemky, na kterých hrad stojí, jsou dnes v majetku Lesů ČR, od nichž má hrad pronajato Občanské sdružení pro záchranu hradu Kostomlaty.

Dejme ale opět slovo manželům Bláhovým: „Se členy tohoto sdružení jsme svůj úmysl předběžně projednali, ale bylo nutno ještě získat souhlas orgánu památkové péče a Správy chráněné krajinné oblasti

České středohoří, na jejímž území se hrad nachází. Podmínkou památkářů bylo, že kámen nesmí být získán z areálu vlastního hradu. Správa chráněné krajinné oblasti odsouhlasila sběr, nikoliv výlom kamene. Dodržení uvedených podmínek a zároveň splnění požadavku na rozměr a tvar základního kamene vyžadovalo náročný průzkum hradního vrchu.“

Ten proběhl 6. září 2006 za účasti zástupce zmiňovaného občanského sdružení Ladislava Faigla a knihovníka místní lidové knihovny Miroslava Bláhy. Základní kámen z Kostomlat nebyl posuzován geologem. Při jeho určení se vycházelo ze známého horninového složení okolního terénu a přileh-

lých vrchů, kde se dá předpokládat i těžba stavebního kamene na výstavbu hradu. S největší pravděpodobností se jedná o znělec – fonolit, ze kterého je i nejvyšší hora Českého středohoří Milešovka. Ze zbytků ulpělé vápenné malty je zřejmé, že kámen byl součástí hradního zdiva. Malta byla odstraněna, kámen očištěn a plocha, kde byl umístěn štítek, byla ručně vyleštěna.

A co dárce kamene nové budově přáli? „Aby i v převratné době informačních technologií zůstala ‚genovou bankou‘ národního písemnictví. Rovněž, aby se spolehlivě naplnily všechny účely a služby, které by se podle vydaného letáčku měly v nové budově návštěvníkům nabízet. Ale zejména, aby případné rozdíly v názorech na stavbu a její účel nepřerostly v analogii satirické varianty hesla ‚Národ v sobě‘, jako se to stalo i u Národního divadla,“ prohlásili manželé Bláhovi.

(Poděkování za pomoc a spolupráci manželům Haně a Miroslavu Bláhovým a Aleši Brožkovi.)

Příště: Knihovna Regionálního muzea v Tepličkách

České knihovny 2009
– informační zdroje pro knihovny
stolní kalendář

**Uspořádali: Vít Richter,
Jindřiška Pospíšilová,
Eva Marvanová**

Obsah kalendáře je zaměřen na charakteristiku nejdůležitějších zdrojů a databází, které české knihovny nabízejí veřejnosti. Fotografie doprovází stručný popis zdroje nebo databáze. Kromě toho jsou u jednotlivých kalendářních dní uvedeny údaje o plánovaných akcích (např. termíny konferencí, vyhlášení grantů, Týden knihoven, Noc s Andersenem apod.). Kalendář je určen pracovníkům knihoven, ale může být využit pro různé druhy práce knihovny s veřejností. Jeho cílem je také pomoci popularizovat české knihovny.

■ Národní knihovna ČR, 1. vydání, Praha 2008, náklad 5000 výtisků, rozměr 15x30 cm, 50 Kč

Hvězdářův sen.
An Astronomer's Dream
nástěnný kalendář

Foto a reprodukce Ivan Král

Velký reprezentativní nástěnný kalendář zaměřený na astronomii. Obsahuje fotografie astronomických hodin a glóbulů umístěných v historických prostorách Národní knihovny ČR v Klementinu a reprodukce vzácných mědirytin a dřevorezů ze sbírek Historických a hudebních fondů Národní knihovny ČR (např. Zobrazení systému Koperníkova).

■ Národní knihovna ČR, 1. vydání, Praha 2008, náklad 400 výtisků, rozměr 48 x 33 cm, 180 Kč

